

Spår från en rondellhund

Nio praktiserande muslimers personliga upplevelser,
tolkningar och påverkan av Lars Vilks
Muhammedteckningar

Emma Fredriksson

Umeå universitet Ht 2013

Institutionen för idé- och samhällsstudier

Kandidatuppsats i religionsvetenskap med didaktisk inriktning, 15 hp

Handledare: Elisabeth Raddock

Abstract

The study should be seen as an attempt to examine how a group of selected muslims from seven different cities in Sweden relate to Lars Vilks's drawings of the prophet Muhammed (also called the roundabout dog) and if they feel that their attitude towards the drawings has changed during the seven years that have passed since the first drawing was published in the newspaper Närke's Allehanda in 2007. To understand these selected muslims' approach, experiences and feelings in regards to the drawings I examine in what aspect they find the drawings provocative. I also examine what consequences Vilks's roundabout dog-project might have had for individual muslims in Sweden. The result portrays their individual reactions, experiences, feelings, views and thoughts on Vilks's roundabout dog-project. The answers from the informants have been analyzed and discussed based on hermeneutic research theory.

The informants own recount and the following analysis the study contributes to the understanding of the facts behind the perceived provocation of the images of the prophet Muhammad.

Key words:

Images of the prophet Muhammed, roundabout dog, media, freedom of speech, Lars Vilks

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING	3
1.1	INTRODUKTION OCH PROBLEMFÖRMULERING	3
1.2	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	4
1.3	TEORI	4
1.4	METOD	7
1.4.1	Urval	7
1.4.2	Databearbetning	8
1.4.3	Etiska överväganden	9
1.4.4	Genomförande	9
1.5	AVGRÄNSNINGAR	10
1.6	TIDIGARE FORSKNING	10
1.7	DISPOSITION	12
2	BAKGRUND	15
2.1	OM BILDFÖRBUD INOM ISLAM	15
2.2	MEDIEFRAMSTÄLLNING AV ISLAM OCH MUSLIMER	16
2.3	YTTRANDEFRIHET	17
2.4	MUHAMMEDKARIKATYRER I DANMARK	18
2.5	LARS VILKS	19
2.6	RONDELLHUNDEN	22
2.7	TANKAR OCH ÅSIKTER ANGÅENDE MUHAMMEDKARIKATYRERNA I DANMARK OCH VILKS RONDELLHUND FRÅN MUSLIMER I GÖTEBORGSOMRÅDET	24
3	RESULTAT	27
3.1	BETYDELSEN AV PROFETEN MUHAMMED	27
3.2	NÄR RONDELLHUNDEN PUBLICERADES 2007	29
3.3	DAGENS FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL RONDELLHUNDEN	33
3.4	TANKAR OM YTTRANDEFRIHET I FÖRHÅLLANDE TILL RONDELLHUNDEN	35
3.5	KONSEKVENSER AV RONDELLHUNDEN	36
4	DISKUSSION OCH ANALYS	39
4.1	UPPTAKT	39
4.2	VAD ÄR ENLIGT INFORMANTERNA KÄNSLOVÄCKANDE I VILKS RONDELLHUNDSPROJEKT	39
4.3	HUR FÖRHÅLLER SIG INFORMANTERNA TILL VILKS UTSTÄLLNING AV PROFETEN MUHAMMED SOM RONDELLHUND 2013. HAR DERAS INSTÄLLNING OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL RONDELLHUNDEN FÖRÄNDRATS ÖVER TID SEDAN PUBLICERINGEN 2007.	41
4.4	VILKA KONSEKVENSER UPPLIVER INFORMANTERNA ATT VILKS RONDELLHUNDSPROJEKT HAR INNEBURIT FÖR MUSLIMER I SVERIGE.	42
5	AVSLUTNING	46
5.1	SLUTSATSER OCH FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	46
	Källförteckning	48

Bilaga – Intervjufrågor.....51

1 INLEDNING

1.1 Introduktion och problemformulering

När Muhammedkarikatyrrer började dyka upp i Danmark under 2005 blev uppmärksamheten i media stor i Sverige. Tv och tidningar beskrev hur muslimer världen över berörts av bilderna, ett antal grupperingar hade gått till våldsamma attacker mot danska företag och ambassader. Skaparna av karikatyrrerna hotades till livet. Även om publiceringen av Muhammedkarikatyrrer skett i vårt grannland, kändes det långt bort från Sverige och jag upplevde att chansen att liknande bilder skulle publiceras i Sverige som relativt liten, men som det senare visade sig inte ogenomförbart. Under sommaren 2007 klev Lars Vilks in i rampljuset genom ”rondellhunden”, en teckning föreställande profeten Muhammed med hundkropp, med tydlig inspiration från karikatyrrerna i Danmark där reaktionerna vid tidpunkten ännu inte lagt sig. Även vid detta tillfälle blev många muslimer i Sverige och i utlandet berörda, publiceringen följdes av demonstrationer och hot mot Vilks. Svensk medias rapportering kring händelsen var under det första året flitig, den har sedan dess avtagit men inte avslutats. Debatten kring Vilks rondellhundsprojekt och konstens gränser för yttrandefrihet är fortfarande aktuell, och mycket omskriven i perioder, men jag upplever att det har skett en förändring. Under våren 2013 framkom i dagstidningar att Vilks planerade en utställning i Malmö, där han senare under året skulle ställa ut en reproduktion av rondellhunden. Nyheten möttes återigen av kritik och upprördhet, men denna gång stod Malmös muslimer för majoriteten av kritiken i media. Hade frågan kring Vilks rondellhund gått från global nivå till lokal nivå? Företrädare för Islamic center i Malmö uppmanade till lugn, den värsta stormen ebbade snabbt ut och medias rapportering tystnade. Under sommaren 2013 genomfördes utställningen utan avbrott eller attentat från demonstranter.

Problemformulering: Om man utgår från att majoriteten av muslimer i Sverige upplever Vilks rondellhundsprojekt negativt, hur kommer det sig i så fall att reaktionerna vid nyheten om Vilks utställning 2013 avtog så fort i förhållande till reaktionerna som uppstod i samband med publiceringen 2007?

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur utvalda muslimer i Sverige förhåller sig till Lars Vilks Muhammedteckningar samt om deras förhållningssätt till dessa har förändrats över tid. Vidare undersöks betydelsen av profeten Muhammed för dessa individer, samt vilka konsekvenser de uppfattar att Vilks konstprojekt kan ha haft för muslimer i Sverige.

Frågeställningar :

- Vad är enligt informanterna känslöväckande i Vilks rondellhundsprojekt?
- Hur förhåller sig informanterna till Vilks utställning av profeten Muhammed som rondellhund 2013? Har informanternas inställning och förhållningssätt till rondellhunden förändrats över tid sedan publiceringen 2007?
- Vilka konsekvenser upplever informanterna att Vilks rondellhundsprojekt har inneburit för muslimer i Sverige?

1.3 Teori

Hermeneutik bygger på ett intresse att öka förståelsen mellan människor och dess handlingar genom tillämpning av *tolkning*. Att tolka innebär att ange betydelser. Enligt Ödman¹ är detta något människan gör när hon inte omedelbart förstår den verklighet hon/han är delaktig i. Tolkningen av verkligheten anses vara personlig, vilket innebär att människor kan ha flera olika beskrivningar av samma upplevelse. Resultatet av den subjektiva tolkningen leder alltså till att det inte hör till ovanligheterna att människor lägger olika vikt, betydelse och mening i gemensamt upplevda händelser. Detta innebär att de informanter som jag har intervjuat i studien, kan uppleva Vilks rondellhundsprojekt på olika sätt beroende på hur de tolkar sin religion och upplever sin omvärld. Ödmans resonemang kan förklara om informanternas åsikter, känslor och uppfattningar till Vilks rondellhundsprojekt skiljer sig från varandra. När en person tolkar andra människors livssituation gör hon detta med bakgrund i sin egen

¹ Ödman P-J, *Tolkning, förståelse, vetande – Hermeneutik i teori och praktik*, 2007, sid 55, 71, Nordstedts Akademiska Förlag

situation. Tolkning och inlevelse av andras livssituation leder till att hon kan få ökad självförståelse om sin egen livsvärld. Hermeneutik används till stor del för att skapa förståelse för den mening och det värde som människor kan tillskriva till exempel en text, bild eller handling. För att skapa förståelse lägger hermeneutiken vikt vid bakgrund och sammanhang. En hermeneutisk tolkning ger en förklaring genom att koppla ett fenomen till dess mänskliga, historiska, ekonomiska, konstnärliga eller sociala sammanhang. Med förståelse och förklaring menar man inom hermeneutik inte den vetenskapliga betydelsen av begreppen utan syftar snarare på ökad inlevelse och gradvis fördjupad insikt gällande ett fenomen utifrån dess mänskliga eller sociala sammanhang. Man kan därför säga att det värde som informanterna tillskriver både profeten Muhammed, som de läst om i skrifter, och Muhammedteckningarna som de sett i media, utgår från en personlig tolkning kopplad till informanternas egen värld och de båda fenomenens påverkan på den egna livssituationen.

Alvesson och Sköldberg² menar att det finns en grundläggande tanke inom hermeneutiken som innebär att för att förstå helheten måste även delarna förstås och för att förstå delarna så måste man förstå helheten, vilket leder till en cirkel med ständig växelverkan mellan delar och helhet. Denna växelverkan leder till ökad förståelse och förklaring. Cirkeln har delats upp i två kategorier, den *aletiska hermeneutiken* och den *objektiverande hermeneutiken*. Inom den aletiska hermeneutiken pendlar forskaren mellan förförståelse och förståelse medan man inom den objektiverande hermeneutiken utgår ifrån delar som bildar en helhet. Denna helhet bildar i sin tur delar som bildar en ny helhet, en sorts spiralprocess. Alvesson och Sköldberg menar att för att nå bästa möjliga forskningsresultat bör man använda sig av båda kategorierna. De menar att när båda delarna används förs forskningen framåt. Jag tänker mig att en av delarna kan vara till exempel betydelsen av profeten Muhammed för informanterna, vilket skulle kunna förklara de känslor och reaktioner som uppstår i förhållande till Vilks rondellhundsprojekt. För att förstå känslorna som informanterna upplever kring rondellhundsprojektet, måste man även förstå de känslor som upplevs kring profeten Muhammed.

² Alvesson M, Sköldberg K, 2008, *Tolkning och reflektion – vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, sid 197-201, Studentlitteratur, Lund

Patel och Davidson³ beskriver hur en hermeneutiker menar att mänsklig verklighet är av språklig natur, att människan genom språket kan nå kunskap om det genuint mänskliga. Genom att tolka hur mänskligt liv och existens kommer till uttryck i tal, skrift, handlingar och mänskliga yttringar kan man förstå andra människor och vår egen livssituation. De menar även att människor har avsikter och intentioner som yttrar sig genom språk och handling, som det går att tolka och förstå innebörden av. Patel och Davidsson anser att forskaren genom sin förförståelse har möjlighet att komma nära sitt studieobjekt. Forskarens egen förförståelse, känslor, erfarenheter, tankar, intryck och kunskap ska inte ses som ett hinder utan snarare till en fördel när det gäller att tolka och förstå forskningsobjektet. Forskaren kan för att pendla mellan delarna och helheten, till exempel när en utskriven intervju ska tolkas, börja med att läsa igenom hela intervjun för att förstå helheten i intervjun, sedan läsa olika delar i texten var för sig för att få förståelse av dessa. Forskaren kan även pendla mellan synsätt och ställa olika förståelse i relation till varandra. På samma sätt kan forskaren pendla mellan subjektets, alltså intervjuarens synvinkel och objektets, den intervjuades synvinkel. För att nå förståelse på detta sätt krävs att forskaren kan använda sin empatiska förmåga. Patel och Davidsson menar att under processen befinner sig forskaren och objektet på samma nivå och försöker nå en gemensam förståelse. De beskriver hur avsikten inom hermeneutik sällan är att framställa en heltäckande teori, utan att fokusera på det unika i varje tolkning och i att det kan vara berikande att presentera en mångfald av olika tolkningar, där forskaren är fri att argumentera för den tolkning hon/han uppfattar som den lämpligaste. Jag hoppas att genom att använda mig av min empatiska förmåga, mina tidigare erfarenheter och kunskaper om islam, samt genom att jämföra de olika informanternas berättelser, få inblick och förståelse för informanternas upplevelser och attityd gällande Vilks rondellhundsprojekt. Då studien behandlar hur informanterna själva upplever och tolkar händelserna kring Vilks rondellhundsprojekt inspireras studien till stor del av hermeneutisk teori. Eftersom studien utgår från hur informanterna själva upplevt och upplever händelser i förhållande till Vilks rondellhundsprojekt, måste hänsyn tas till deras egna beskrivningar, upplevelser, tolkningar och känslor.

³ Patel R, Davidsson B, 2011, Forskningsmetodikens *grunder – att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, sid 28-30, Studentlitteratur, Lund

1.4 Metod

Bakgrundsavsnittet till studiens andra kapitel bygger till stor del på artiklar tagna ur olika dagstidningar, främst av den anledning att nästan allt av det som sagts eller skrivits angående Vilks rondellhundsprojekt återfinns i tidningsartiklar.

I studien har jag använt mig av semistrukturerad intervjumetod och har varit noga med att ställa samma frågor till samtliga nio informanter⁴. De frågor som jag ställt är kopplade till studiens syfte och frågeställningar. Den semistrukturerade intervjun innebär att intervjuaren utgår från förbestämda frågor som ska ställas och besvaras, dock kan intervjuaren hålla ett flexibelt förhållningssätt till ordningsföljden av de frågor som ställs under intervjun. Fokus under den semistrukturerade intervjun läggs på att informanten ges möjlighet att utförligt förklara och utveckla sina svar på ställda frågor. Frågor som ställs vid semistrukturerad intervju är öppett formulerade med avsikt att informanten ska ges möjlighet att fritt tala om det ämne som behandlas, samt att intervjuaren ska ges möjlighet att fritt ställa följdfrågor som kan dyka upp under intervjuens gång⁵.

1.4.1 Urval

Studien, som redovisas i slutkapitlet, har gjorts med utgångspunkt i intervjuer med nio personer, alla praktiserande muslimer. För att hitta informanter har kontaktat tagits med ett tiotal olika muslimska föreningar och moskéer runt om i Sverige. Den första kontakten har tagits via telefon eller e-post. Av dessa har nio informanter från åtta olika föreningar/moskéer velat delta i studien. Flera av de muslimska föreningar/moskéer som kontaktats har själva valt ut den informant som sedan medverkat i intervjun, detta kan innebära att informantens åsikter speglar den bild som den berörda föreningen/moskén vill förmedla. Informanterna har bestått av åtta män och en kvinna. Den yngsta av informanterna har varit 24 år och den äldsta 58 år. Gemensamt för informanterna är att de alla är praktiserande muslimer, utöver det finns teologiska, kulturella och utbildningsmässiga skillnader bland informanterna. Från början var det planerat att jag skulle genomföra enskilda intervjuer med 12 informanter. Tre informanter

⁴ Intervjufrågor finns bifogade under kategorin *Bilaga*.

⁵ Denscombe M, (2009), *forskningshandboken*, andra upplagan sid 234, Studentlitteratur AB, Lund

drog sig senare ur studien då de inte ansåg studien tillförlitlig. En av dessa tre angav misstro som anledning till avhoppet och hänvisade till Svt-programmet *Uppdrag granskning*⁶. Informanten upplevde en oro över att information som gavs kunde tas ur sitt sammanhang och bidra till en ofördelaktig beskrivning av muslimer i Sverige, därav valde informanten att inte delta i intervjun.

1.4.2 Databearbetning

Textmaterialet i studiens tredje kapitel har sammanställts tematiskt med kopplingar till studiens syfte och frågeställningar, för att möjliggöra jämförelser och viss analys. Analysen av informationen som informanterna delgivit har skett utifrån ett kvalitativt perspektiv, som har kopplingar till den hermeneutiska teorin.

Merriam skriver att den kvalitativa forskningen är beskrivande i sin karaktär. Världen anses vara individuellt tolkningsbar, inom kvalitativ forskning utgår man därmed från att det finns flera olika sätt som människor ser, tolkar och upplever den verklighet de lever i. Syftet med forskning bedrivet ur ett kvalitativt perspektiv ligger främst i att förstå individens tankar, känslor, reflektioner och tolkning gällande en viss händelse eller upplevelse. Utifrån det kvalitativa perspektivet anses individens tolkningar, uppfattningar och åsikter vara av högre vikt än fakta rörande den aktuella händelsen.⁷

⁶ Den 16 maj 2012 sändes Uppdrag granskning "Imamernas råd" i Svt. Religiösa församlingar i Sverige som får ta emot statliga bidrag tar i gengäld på sig rollen att upprätthålla och stärka det svenska samhällets grundläggande värderingar. Detta innebär bland annat att alla religiösa samfund i Sverige som mottar statliga bidrag ska arbeta för jämställdhet mellan könen och motarbeta våld och diskriminering. Uppdrag granskning besökte med dold kamera olika moskéer i landet för att ta reda på hur detta arbete efterlevs i verkligheten. Reportaget gick ut på att ta reda på vilka råd ledare vid moskéerna gav till en kvinna som undrar om hennes man kan gifta sig med fler än en kvinna och om kvinnan själv kan bestämma över sin kropp och neka en man sex. Svaren i de dolda inspelningarna avslöjade att det var långt mellan den officiella bild moskéerna gav utåt och de värderingar företrädarna förmedlade när de var ovetande om att samtalen spelades in.

Svt.se, *Muslimska ledare uppmanar kvinnor till underkastelse*, Nadja Yllner, 2012-05-16, <http://www.svt.se/ug/muslimska-ledare-uppmanar-kvinnor-till-underkastelse> Hämtad 2013-11-13

⁷ Merriam S.B, 1994, *Fallstudien som forskningsmetod*, sid.22, 30, 31, Studentlitteratur, Lund

1.4.3 Etiska överväganden

Hänsyn har tagits till humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådets etiska principer gällande humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning⁸, vilka ligger till grund för studiens etiska överväganden.

- Nyttjandekravet – Den information som informanterna delgivit under intervju kommer endast att användas i denna studie.
- Informationskravet – Informanterna har informerats om att hon/han när som helst haft möjlighet att avbryta intervjun eller avböja att svara på frågor om så önskats.
- Konfidentialitetskravet – Informanterna har informerats om att hon/han kommer att representeras med hjälp av en bokstav i den skriftliga studien. Informanten har informerats om att hennes/hans förening/moské eller hemort inte kommer att presenteras i den skriftliga studien.
- Samtyckeskravet – Samtliga informanter har deltagit i studien frivilligt. Varje intervju har spelats in efter informantens godkännande. Färdigställt resultat från intervjun har sänts till informanten via e-post för kontroll, för att undvika eventuella missförstånd.

1.4.4 Genomförande

Sammanlagt har nio intervjuer genomförts. Varje intervju har varit mellan 20 och 70 minuter lång. Längden på intervjuerna har varierat beroende på hur mycket information varje informant valt att delge. Sju av intervjuerna har skett genom möte med informanten. Två av informanterna [informant D och informant E] som tillhör samma muslimska förening har efter önskemål intervjuats tillsammans. Därför kommer deras medverkan i studiens tredje kapitel att presenteras gemensamt. Två av de nio intervjuerna har skett över telefon, då informanten varit intresserad av att delta i studien, men ett fysiskt möte av olika anledningar inte varit möjligt. Begränsningen under dessa två intervjuer har varit att jag inte kunnat ta del av informantens kroppsspråk. Övriga sju intervjuer har skett i informanternas tillhörande föreningar eller moskéer, förutom en intervju som ägde rum i

⁸ Vetenskapsrådet, <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> Hämtad: 2014-01-18

café miljö. Varje intervju har spelats in efter informantens godkännande med hjälp av mobiltelefon. Inspelningarna har sedan transkriberats och sammanställts. Färdigt textmaterial baserat på intervjun har sedan sänts via e-post till varje informant för godkännande. Dessa sammanställningar är förvarade i min ägo.

1.5 Avgränsningar

Studien ska ses som ett försök att visa hur nio muslimer, från sju olika orter i Sverige, upplever och förhåller sig till Lars Vilks teckningar av profeten Muhammed. Förhoppningsvis ska studien bidra till en nyanserad bild av hur muslimers reaktioner och tankar gällande Vilks rondellhundsprojekt har varit och utvecklats över tid, samt bidra till en ökad förståelse av vad som ligger bakom den av många upplevda provokationen i Muhammedteckningarna. Då studien till största del utgår från intervjuer med nio informanter, är det omöjligt att göra en generell analys av hur muslimer i Sverige förhåller sig till Vilks teckningar i sitt rondellhundsprojekt, eller att se ett övergripande mönster för hur förhållningssättet utvecklats under de år som passerat sedan nyheten om dem först uppkom i svenska och utländska medier. Studien utgår endast av dessa nio individers berättelser gällande sina personliga reaktioner, upplevelser, känslor, åsikter och tankar.

1.6 Tidigare forskning

Det finns nästan inte några studier som behandlar hur muslimer i Sverige upplevt och påverkats av Lars Vilks Muhammedteckning som publicerades i Närkes Allehanda 2007 eller hans pågående rondellhundsprojekt. De flesta studier som finns i ämnet behandlar den så kallade *Muhammed-krisen* i vårt grannland Danmark, men antalet studier som behandlar de danska muslimernas upplevelser och påverkan finner jag vara mycket litet. Flertalet av dessa studier behandlar främst de ekonomiska svårigheter som landet ställdes inför, då flera muslimska länder gick till bojkott av varor med danskt ursprung. Efter en del sökande fann jag till sist en studie som behandlar hur muslimer i Göteborg upplevt främst de danska karikatyrerna av profeten Muhammed 2005 och till viss del Vilks repris i Sverige 2007.

Rapporten ”*Muhammed-karikatyror och rondellhundar – Reaktionen, bakgrunder och sammanhang*”⁹, från 2008 är ett samarbete mellan Mångkulturell utveckling, Göteborgs stad och institutionen för religionsvetenskap och teologi vid Göteborgs Universitet. Den första delen i rapporten behandlar reaktioner, och är författad av socialantropologen Katarina Högfeldt. Den nämnda studien är gjord i två delar. Den första undersökningen beskriver hur tretton representanter för muslimska organisationer i Göteborg upplevde publiceringen av Muhammedkarikatyror i Jyllands-Posten 2005 och hur publiceringen kunde komma att påverka relationerna mellan muslimer och icke-muslimer i Göteborgsområdet. Den andra delen av studien är en undersökning som tillkom efter att Lars Vilks teckning av profeten Muhammed publicerades i Närkes Allehanda 2007. Den andra delen består av åtta representanters tankar och åsikter gällande publiceringen av Vilks Muhammedteckning och vilka konsekvenser den kunde leda till för muslimer och icke-muslimer i Göteborg. Katarina Högfeldts studie kommer att presenteras mer ingående i denna studies andra kapitel och ger därigenom en bakgrund till denna studie.

Det talas om ett existerande bildförbud inom islam. Leif Stenberg och Torsten Jansson menar att islamforskare och flertalet muslimska rättslärda är eniga om att det inte finns något uttalat bildförbud i Koranen. De beskriver hur tanken kring bildförbud skiljer sig mellan den sunnitiska och shiitiska traditionen, då den först nämnda förbjuder avbildning av allt levande som anses ha en själ, medan den shiitiska traditionen endast förbjuder bilder skapade i syfte att tillbes. Stenberg och Jansson menar att dagens flöde av bilder visar att det generella bildförbudet inom islam är upplöst.¹⁰

Mohammad Fazlhashemi¹¹ menar att det finns ett bildförbud inom islam men att detta förbud endast omfattar Gud. Ett förbud mot avbildning av profeten Muhammed saknar stöd i koranen, förbudet har uppkommit ur senare tolkningar som ett sätt att visa respekt för profeten.

Fazlhashemi beskriver att man kan finna avbildande målningar och teckningar föreställande profeten i de shiiodominerande delarna av den muslimska världen. Därmed menar Fazlhashemi att de häftiga reaktionerna som uppstod mot Muhammedkarikatyren i

⁹ Högfeldt K, Sander Å, Larsson G, 2008, *Muhammed-karikatyror och rondellhundar - Reaktionen, bakgrund och sammanhang*, Mångkulturell utveckling, Göteborgs stad - social och resursförvaltningen, Göteborgs Universitet, Göteborg

¹⁰ Svenska Dagbladet, *Bildförbudet utan stöd i koranen*, Leif Stenberg, Torsten Jansson, 2006-02-08 http://www.svd.se/kultur/understrecket/bildforbudet-utan-stod-i-koranen_274401.svd Hämtad 2013-10-17

¹¹ Fazlhashemi M, 2008, *Vems Islam – de kontrastriska muslimerna*, sid 282-285, Nordstedts, Stockholm

Danmark inte förklaras genom det påstådda bildförbudet inom islam. Bildförbudet inom islam kommer att presenteras mer ingående i denna studies andra kapitel och vara en del av bakgrund till denna studie.

Håkan Hvitfeldt beskriver i artikeln, *Den muslimska faran – om mediebilderna av islam*¹², att islam tenderar att främst framställas i negativ vinkel av media. Han beskriver hur religionen islam ofta kopplas till förtryck, våldsamheter och dess utövare framställs som fanatiska. Hvitfeldt anser att det finns en skillnad i medias framställning av muslimer jämfört med kristna och exemplifierar sitt påstående genom att visa hur media presenterar gärningsmän som begått brott, är gärningsmannen muslim så påpekas detta ofta. presentation av en icke-muslimsk gärningsmans religiositet menar Hvitfeldt inte sker i samma utsträckning, om det sker över huvud taget. Hvitfeldt beskriver även hur media arbetar med symboler och stereotyper när de behandlar islam, även dessa präglas av negativ vinkling. Hvitfeldt anser att media har en stark inverkan på människor och menar att medias reportage och presentation av religionen lett till att islam, dess symboler och utövare erhållit en negativ laddning hos allmänheten. Hvitfeldts artikel kommer att presenteras mer ingående i denna studies andra kapitel och ger därigenom en bakgrund till denna studie.

1.7 Disposition

Studien är indelad i fem kapitel. Kapitel 1; *Inledning*, ger läsaren en introduktion till undersökningens forskningsområde, vars syfte är att undersöka hur utvalda muslimer i Sverige förhåller sig till Lars Vilks Muhammedteckningar samt om de upplever sitt förhållningssätt till nämnda teckningar förändrat över tid. Vidare undersöks betydelsen av profeten Muhammed för dessa individer samt vilka konsekvenser de uppfattar att Vilks konstprojekt kan ha haft för muslimer i Sverige. Studiens frågeställningar är kopplade till dess syfte. Kapitlets metodavsnitt ger en beskrivning av hur studien gått till väga och avslutas med översikt om tidigare forskning i ämnet.

¹² Hvitfeldt H, 2001, *Den muslimska faran – om mediebilderna av islam*, Mörk magi i vita medier – svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism, sid 72-84, Carlsson Bokförlag, Stockholm

Kapitel 2; *Bakgrund*, ger kortfattade beskrivningar av händelser, begrepp och konstnären Lars Vilks som är av vikt för att det ska ges klarhet i bakgrunden till studiens resultat samt ges möjlighet att förstå informanternas beskrivningar av sina personliga upplevelser, tolkningar och känslor gällande händelserna kring Lars Vilks rondellhundsprojekt.

Kapitel 3; *Resultat*, är indelat tematiskt i fem delkapitel för att tydliggöra informanternas egna upplevelser, tankegångar och känslor gällande berörda ämnen. Delkapitel ett, *Betydelsen av profeten Muhammed*, behandlar de känslor och tolkningar informanterna har av profeten Muhammed, som kan förklara den av många upplevda provokationen gällande Vilks konstprojekt. Delkapitel två, *När rondellhunden publicerades 2007*, innehåller informanternas egna beskrivningar av hur de upplevde händelserna kring publiceringen av Vilks Muhammedteckning 2007. Kapitlet ger tillsammans med det tredje delkapitlet, *Dagens förhållningssätt till rondellhunden*, som behandlar informanternas känslor, tankar och upplevelser kring Vilks reproduktion av Muhammedbilder i samband med utställningen *Allvar är den enfaldiges sköld* 2013, möjlighet till en jämförande analys för att utröna om det skett någon förändring i informanternas förhållningssätt till Vilks eller rondellhundsprojektet. Delkapitel fyra, *Tankar om yttrandefrihet i förhållande till rondellhunden*, tillhandahåller informanternas åsikter gällande yttrandefrihet i förhållande till Vilks konstprojekt, men även till religionen islam samt yttrandefrihetens påverkan på individen. Delkapitel fem, *Konsekvenser av rondellhunden*, behandlar de negativa och positiva konsekvenser som informanterna upplever att Vilks rondellhundsprojekt bidragit till för muslimer och religionen islam i Sverige.

Kapitel 4; *Diskussion och analys*, består av diskussion och kvalitativ analys av resultatet i kapitel tre med koppling till studiens syfte, frågeställningar och den hermeneutiska teorin som utgår från att människan upplever en personligt tolkad verklighet. Kapitlet är tematiskt indelat efter studiens frågeställningar, *Vad är enligt informanterna känslöväckande i Vilks rondellhundsprojekt, Hur förhåller sig informanterna till Vilks utställning av profeten Muhammed som rondellhund 2013. Har deras inställning och förhållningssätt till rondellhunden förändrats över tid, samt Vilka konsekvenser upplever informanterna att Vilks rondellhundsprojekt har inneburit för muslimer i Sverige.* Den tematiska indelningen har gjorts för att tydliggöra och öka läsförståelsen för läsaren.

Kapitel 5; *Slutsatser*, är studiens avslutande kapitel och behandlar *slutsatser* dragna utifrån kapitlet *diskussion och analys* av vad som framkommit i tidigare resultatkapitel. Utifrån kvalitativ analys av resultatet diskuteras demokratiska värden i förhållande till *Rondellhunden* och informanternas upplevelser. Vidare diskuteras studiens användningsmöjligheter inom det demokratiska värdegrundsarbetet i skolverksamhet. Kapitlet avslutas med förslag till fortsatt forskning.

2 BAKGRUND

2.1 Om bildförbud inom islam

Leif Stenberg och Torsten Jansson beskriver hur islamforskare och flertalet muslimska rättslärda är eniga om att det inte finns något uttalat bildförbud i Koranen. De menar att tanken om bildförbud utvecklas i de olika hadithsamlingarna¹³, vilka beskriver hur Muhammed och hans närmaste handlat och uttalat sig i olika situationer. Shiitisk och sunnitisk islam har Koranen gemensamt men skiljer sig i övrigt kanoniskt textmaterial på flera punkter, bland annat i frågan gällande bildförbud. Shiitisk rättstradition förbjuder bilder som skapats för att tillbes eller avgudas, därmed är det syftet bakom bilden som avgör om den är tillåten eller inte. Så länge tillbedjan inte är avsikten är det tillåtet att illustrera Muhammed. Detta exemplifierar författarna genom att i artikeln beskriva hur bilder föreställande en ung Muhammed med gloria kring överkroppen säljs i shia-dominerade Iran. Sunnitisk rättstradition är något strängare i frågan och har preciserat ett förbud föreställande levande varelser som har en själ. Stenberg och Jansson menar dock att dagens flöde av bilder föreställande allt från religiösa ledare, reklamskyltar och röntgenbilder visar att det generella bildförbudet är upplöst.¹⁴

Mohammad Fazlhashemi menar att det finns ett bildförbud inom islam men att detta förbud endast omfattar Gud. Ett förbud mot avbilning av profeten Muhammed saknar stöd i koranen. Förbudet grundar sig i att när islam uppkom stod religionens monoteistiska budskap i skarp kontrast mot tidigare religioners polyteistiska gudsuppfattning och dess dyrkan av gudabilder. Man menade att den ende eviga guden varken kunde ses eller avbildas. Att profeten Muhammad omfattas av bildförbudet har uppkommit ur senare tolkningar, framför allt som ett sätt att visa respekt för honom. Inom vissa rättsskolor har förbudet även omfattat bildkonst föreställande människor och allt levande som har en själ. Fazlhashemi menar dock att detta förbud övergavs på ett tidigt stadium och exemplifierar detta genom att beskriva bilder föreställande shiitiska imamer i kampen mot orättfärdiga härskare eller i färd med att ta hand om föräldralösa barn. Han beskriver även bilder av profeten Muhammed, porträtterad som en

¹³ Hadith (arabiska, 'yttrande', 'tradition') benämning i islam på en kort utsaga av eller om Muhammed eller någon av hans följeslagare, och som avser att fastställa vad som i en viss fråga är normerande "sed" (sunna). Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/lang/hadith> hämtad 2013-12-11

¹⁴ Svenska Dagbladet, *Bildförbudet utan stöd i koranen*, Leif Stenberg, Torsten Jansson, 2006-02-08 http://www.svd.se/kultur/understrecket/bildforbudet-utan-stod-i-koranen_274401.svd Hämtad 2013-10-17

bildskön yngling som förkunnar guds uppenbarelse för folket. Fazlhashemi skriver att det finns bilder som beskriver olika delar av profetens liv som bland annat föreställer hans födsel, historiska händelser, predikningar och himlafärden. Eftersom avbildande målningar och teckningar föreställande profeten finns att hitta i de shiidadominerande delarna av den muslimska världen menar Fazlhashemi att de häftiga reaktionerna mot Muhammedkarikatyrerna i Danmark inte förklaras genom det påstådda bildförbudet inom islam. Han menar att det var ett flertal sammanhängande faktorer som låg bakom reaktionerna från muslimskt håll. Bland dessa nämner han synen på bildförbudet inom religionen, den utbredda islamofobin¹⁵ i västerländska demokratier, den historiska fiendskapen mot islam i väst och västfobin bland en del muslimer, teckningarnas karaktär samt avslutningsvis de extrema krafterna på båda sidor av konflikten som utnyttjade situationen för att plocka politiska poäng¹⁶.

2.2 Medieframställning av islam och muslimer

Håkan Hvitfeldt beskriver i artikeln, *Den muslimska faran – om mediebilderna av islam*¹⁷, att dramatik och våld har stort nyhetsvärde. Dramatiken har under lång tid varit stor i de muslimska delarna av världen. Den dramatik som utspelat sig har dock inte särskilt ofta varit kopplad till religion. Kopplingen till islam är ofta något som media själva har skapat. Han poängterar hur medias beskrivningar av islam tagit sig olika uttryck, majoriteten av dem har varit i negativ riktning. Däribland beskrivs islam som synonymt för politiskt våld som utövas av vad som sägs vara islamiska grupper. Religionen islam kopplas alltså till politiskt förtryck. Kvinnans ställning framställs nästintill undantagslöst som underordnad. För det mesta framhålls att hon vara starkt förtryckt. Muslimer beskrivs som fanatiska. När brott begås av muslimer påpekas det ofta att de är just muslimer. Detta menar han skiljer sig från hur media agerar när brott begås av kristna. Hvitfeldt menar att många av de påståenden som media

¹⁵ Islamofobi, rädsla för islam, överdrivna föreställningar om att islam är en religion som leder till negativa beteenden och att muslimers närvaro i ett samhälle utgör en fara.

<http://www.ne.se/islamofobi> Hämtad: 2014-01-02

¹⁶ Fazlhashemi M, 2008, *Vems Islam – de kontrastrika muslimerna*, sid 282-285, Nordstedts, Stockholm

¹⁷ Hvitfeldt H, 2001, *Den muslimska faran – om mediebilderna av islam*, Mörk magi i vita medier – svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism, sid 72-84, Carlsson Bokförlag, Stockholm

presenterar gällande muslimer och islam är sanna, men långt ifrån alla. Vissa har sanningshalt, men en stor del är missvisande eller falska. Klart är att majoriteten av det som media väljer att uppmärksamma gällande muslimer eller islam är av negativ art i någon bemärkelse. Islam framställs i media som en våldsam religion. Undersökningar från mitten av 1990-talet visar att en klar majoritet, 85 % av inslagen som presenterades i svenska tv-nyheter gällande islam har någon form av våldsanknytning¹⁸. Hvitfeldt beskriver hur media i hög grad arbetar med symboler och stereotyper när de behandlar islam. Symboler används ofta som perspektivmarkörer som anger hur den tillhörande texten eller bilden ska tolkas. Exempel på islamsymboler är ord som *fundamentalism*, *Allah*, *Jihad*, *koranen* och *islamism*. Symbolbilder för islam exemplifieras av minareter, kvinnor i slöja eller män i böneställning. Hvitfeldt anser att media har en stark påverkan på människor. Detta har lett till att islam, dess symboler och utövare erhållit en negativ laddning. Denna negativa värdering har förstärkts av hur media kopplar samman islam och dess symboler med våld och förtryck. Detta menar han gör det svårt att förmedla saklig fakta gällande islam eller muslimer med syftet att öka kunskap och förståelse för religionen. När medias bild och skriftspråk styr publikens uppfattning gällande islam i negativ riktning, blir det en problematisk utmaning att förmedla en mer rättvis, faktabaserad tolkning av religionen¹⁹.

2.3 Yttrandefrihet

Debatten som följde publiceringen av Vilks Muhammedteckning 2007 kom att främst handla om yttrandefrihetens och konstens begränsningar. Då några av mina intervjufrågor behandlar informanternas tankar gällande yttrandefrihet i förhållande till rondellhunden, anser jag det relevant att i förväg presentera innebörden av begreppet.

Yttrandefrihet innebär varje medborgares rätt att fritt hysa en åsikt och att uttrycka den i tal, skrift eller bild. Tillsammans med åsiktsfrihet tillhör yttrandefrihet de mest grundläggande fri- och rättigheterna i ett demokratiskt samhälle. För att politiska processer ska kunna fungera på ett demokratiskt sätt är det en viktig förutsättning att individen har möjlighet att uttrycka sin

¹⁸ Hvitfeldt H, 2001, sid 79-81

¹⁹ Ibid, sid 82-84

åsikt och bilda opinion i olika frågor. Grundtanken bakom yttrandefrihet är att medborgare ska få tillgång till så många olika perspektiv som möjligt för att nå en välgrundad åsikt gällande frågor som medborgarna gemensamt fattar beslut om, till exempel genom demokratiska val. Åsiktsfriheten är obegränsad, vilket innebär att varje individ har rätt att tycka och tänka vad den vill. Rätten att fritt uttrycka sin åsikt är däremot begränsad och medför särskilda skyldigheter och hänsynstaganden till andra individers fri- och rättigheter. Yttranden av den fria åsikten som kan bidra till skada, till exempel genom att upplevas som kränkande, hetsa till diskriminering eller våldshandlingar, eller genom att röja uppgifter som får negativa konsekvenser antingen för enskilda individer eller för samhället som helhet är inte tillåtna. Yttrandefriheten har med andra ord vissa gränser. I Sverige är yttrandefriheten fastslagen i grundlagen. Trots detta kan inskränkningar av yttrandefriheten göras genom vanliga lagar utan att ändringar i grundlagen krävs. Möjligheten att stifta sådana lagar är dock begränsad. Inskränkning av yttrandefriheten genom lag får endast ske om det tillgodoser ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. En sådan inskränkning får dock inte ske på bekostnad av eller vara ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Begränsning av yttrandefrihet får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan åskådning. Begränsningar förekommer i lag till exempel i form av regler gällande tystnadsplikt, i straffrättsliga bestämmelser om förtal och hets mot folkgrupp.²⁰

2.4 Muhammedkarikatyror i Danmark

I september 2005 publicerades tolv karikatyror föreställande profeten Muhammed i danska Jyllands-Posten. Bland annat föreställer en av karikatyrorerna profeten Muhammed med en turban på huvudet innehållande en antänd bomb. Tidningen polisanmälades, men förundersökningen mot Jyllands-Posten lades ner. Elva ambassadörer från muslimska länder begärde i samband med publiceringarna ett möte med dåvarande statsminister Anders Fogh Rasmussen för att diskutera publiceringen av karikatyrorerna, som de upplevt som en kränkning

²⁰ Regeringskansliet, Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter, yttrandefrihet
<http://www.manskligarattigheter.se/sv/de-manskliga-rattigheterna/vilka-rattigheter-finns-det/yttrandefrihet>
Hämtad 2013-12-30

mot muslimer och Islam. Stadsministern avfärdade deras begäran och valde att inte ta emot dem för samtal. Hans agerande möttes av stor kritik. De elva ländernas regeringar tolkade stadsminister Rasmussens avfärdande som en direkt förolämpning och markerade detta genom att kalla hem sina ambassadörer. Därmed utvecklades frågan om karikatyrerna till att utspelas på hög politisk nivå. Diskussionerna kring publiceringen av karikatyrerna fördes inom flera internationella organ och organisationen Islamska kongressen (OIC) fördömde publiceringen. I början av 2006 ägde ett antal protester och demonstrationer rum i ett flertal muslimska länder. Svenska medier visade inslag och foton av upprörda muslimer som brände danska flaggor. Högfeldt diskuterar hur enskilda muslimer och muslimska grupper började propagera för våldsamheter. Några av demonstrationerna urartade, vilka ledde till bränder och attacker mot danska ambassader i muslimska länder. Resultatet av attentaten mot ambassaderna blev stor materiell förstörelse och även ett flertal dödsfall bland lokalbefolkningen, bland annat i Afghanistan, Somalia och Libanon. En bojkott inleddes mot flera danska företag, bland annat det svensk-danska mejeriföretaget Arla. Då danska ekonomiska intressen hotades, tvingades den dåvarande danske statsministern Rasmussen att träffa de muslimska ländernas ambassadörer och tog därefter offentligt avstånd från publiceringen av karikatyrerna i Jyllands-Posten²¹.

2.5 Lars Vilks

Lars Vilks, född 1946 i Helsingborg, är en svensk konceptkonstnär, konstkritiker, filosofie doktor i konstvetenskap, författare och debattör. Mellan 1997 och 2003 var Vilks professor i konstteori vid konstakademin i Bergen och innan dess vid Kungliga Konsthögskolan i Stockholm. I dag är han främst känd för sitt rondellhundsprojekt som består av profeten Muhammad tecknad som rondellhund, men redan innan dess var Vilks känd för sina kontroversiella konstverk. Ett av dem har namnet "Nimis", placerat i Kullabergs naturreservat, eller för att specificera det hela, i staten Ladonien. En stat som Vilks själv har skapat och 1996 utropat till självständig. "Nimis", som Vilks började bygga på under 1980 är

²¹ Högfeldt K, Sander Å, Larsson G, 2008, *Muhammed-karikatyror och rondellhundar - Reaktionen, bakgrund och sammanhang*, Mångkulturell utveckling, Göteborgs stad - social och resursförvaltningen, Göteborgs Universitet

byggd av drivved och spillved. Trots beslut från kommunen att riva verket står det över 30 år senare kvar och har vuxit till över 100 meter brett och omkring 25 meter högt²². Under 2012 omvandlades ett av tornen i "Nimis" till en minaret. En okänd konstnärsgrupp spikade upp högtalare i toppen av tornet som kallade till bön sex gånger om dagen enligt islamisk tradition. I ett filmklipp från platsen beskriver de hur de på egen hand utökade verket i en ”anda av yttrandefrihet”²³. Vilks är i dag främst känd för sitt kontroversiella konstverk föreställande Islams profet Muhammed som rondellhund, ett konstprojekt som gjort honom känd över stora delar av världen. Efter publiceringen av rondellhunden i Närkes Allehanda 2007 har det funnits en ständig hotbild mot Vilks. Sedan 2010 lever han med livvaktsskydd dygnet runt. Vilks har från början hävdade att rondellhundsprojektet handlat om att utforska konstens gränser samt att försvara yttrandefriheten²⁴ inom konsten. Kopplingar mellan rondellhunden och islamofobi har Vilks avfärdat i otaliga intervjuer. Därför blossade kritiken upp igen när han tackade ja till en inbjudan att tala om rondellhundsprojektet vid SION s (Stop Islamisation Of Nations) konferens i New York 11 september 2012. Kritiken i media handlade främst om att Vilks inte tagit avstånd från uttalanden där konferensens talare bland annat beskrev muslimer som ”förökande råttor” och som ett hot mot Europa²⁵. Vilks menar att rondellhunden efter publiceringen i Närkes allehanda 2007 fått ett eget liv genom betraktarens deltagande. Den enskilda teckningen växte till ett konstprojekt som han själv säger sig inte ha kontroll över längre. Allt som skrivits och dokumenterats, aktioner som demonstrationer, attentat och så vidare, menar han är en del av projektet. 2010 bidrog rondellhundsprojektet till sitt första dödsoffer. Självordsbombaren Taimour Abdulwahab skickade ett mejl med en ljudfil till både TT och säkerhetspolisen Säpo innan han sprängde sig själv till döds i Stockholm city. I inspelningen hänvisar han bland annat till regeringens och det svenska folkets tystnad kring Muhammedteckningarna och dess stöd av ”grisen Vilks”²⁶. Rondellhundsprojektet har bidragit till att Vilks utsatts för attacker och hot, både från

²² Helsingborgs Dagblad, *Nimis en tidslinje*, Rickard Bjällstrand, 2010-04-24
<http://hd.se/hoganas/2010/04/24/nimis-en-tidslinje/> Hämtad 2013-11-01

²³ Sveriges radio, Lars Vilks konstverk byggdes om till minaret, 2012-10-15
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5309027> Hämtad 2013-11-01

²⁴ Yttrandefrihet, frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Varje medborgare är enligt regeringsformen (RF) gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet.
<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/lang/ytrandefrihet> Nationalencyklopedin, Hämtad 2013-12-30

²⁵ SvD Nyheter, *Uppdrag Granskning: Vilks glider undan*, Ia Wadendal 2012-10-03,
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/uppdrag-granskning-vilks-glider-undan_7550844.svd Hämtad 2014-01-04

²⁶ SvD, *Hot mot svenskar i mejl*, 2010-12-11 http://www.svd.se/nyheter/inrikes/hot-mot-svenskar-i-mejl_5802959.svd Hämtad:2013-11-01

personer och grupper i Sverige och utomlands. Under våren 2010 offentliggjordes ett åtal mot amerikanskan Colleen LaRose, även känd som *Jihad Jane*. Hon anklagades för försök att rekrytera islamiska terrorister att mörda Vilks²⁷. Samtidigt arresterades sju personer i Irland för vad man antog var en komplot att mörda Vilks²⁸. Samma år utsattes Vilks hem för ett brandattentat²⁹. Två bröder åtalades för mordbranden och dömdes trots sitt nekande till två respektive tre års fängelse för försök till mordbrand, domen fastställdes under hösten av hovrätten³⁰. Vilks har vid olika tillfällen orsakat tumult bland studenter vid både Uppsala och Kalmar universitet i samband med han föreläst om konst och yttrandefrihet³¹. Han har vid tillfällena attackerats med ägg och snöbollar, senast i februari 2012³². Det har inte framkommit vilken religiös bakgrund studenterna som var inblandade vid dessa attacker hade, men sannolikheten är att majoriteten av dem var icke-muslimer.

Hoten mot Vilks har inte avtagit under årens gång. Han listades i det tionde numret 2013 av al-Qaidas digitala tidskrift "Inspire Magazine" tillsammans med elva offentliga personer från olika delar av Västvärlden. Alla de listade personerna sägs eftersökas *döda eller levande för brott mot islam*³³.

²⁷ Abc News, Emily Friedman, Jason Ryan, American Colleen LaRose Called Herself Jihad Jane, 2010-03-09, <http://abcnews.go.com/WN/TheLaw/colleen-larose-jihad-jane-indicted-charges-helping-terrorists/story?id=10055608>, Hämtad 2013-11-01

²⁸ Sveriges Radio, P1 Dokumentär, Jihad Jane och rondellhunden, Martin Johnsson, 2012-09-25 <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/265278?programid=909> Hämtad 2013-10-30

²⁹ DN.se, Vilks hem utsatt för mordbrand, Anna Åberg, 2010-05-15

<http://www.dn.se/nyheter/sverige/vilks-hem-utsatt-for-mordbrand/> Hämtad 2013-11-01

³⁰ Svt Nyheter, Hovrätten fastställde Vilks-dom, 2010-09-23

<http://www.svt.se/nyheter/sverige/hovratten-faststalld-vilks-dom> Hämtad 2013-11-01

³¹ SvD Nyheter, *Lars Vilks: Gårdagen var ett nederlag för alla*, 2010-05-12

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/lars-vilks-gardagen-var-ett-nederlag-for-alla_4708415.svd Hämtad 2013-11-01

³² Sveriges Radio, Nyheter P4 Kristianstad, *Äggattacker mot Vilks polisanmälda*, 2012-02-22 <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=101&artikel=4978605> Hämtad 2013-11-01

³³ DN Världen, *al-Qaida pekar ut Vilks som terrormål*, Clas Svahn, 2013-03-02

<http://www.dn.se/nyheter/varlden/al-qaida-pek-ut-vilks-som-terrormal/> Hämtad 2013-11-01

2.6 Rondellhunden

I kommande kapitel kommer bland annat reaktioner som uppkommit i samband med Vilks rondellhundsprojekt att nämnas. Det är främst de våldsamma demonstrationerna och de negativa känslorna från muslimskt håll som har uppmärksammats av media, ett fenomen som Hvitfeldt behandlar i sin artikel *Den muslimska faran - om mediebilden av islam*³⁴. Detta har inneburit att det har varit svårt att finna material eller källor att hänvisa till för att presentera de fredliga demonstrationer och protester som hölls i samband med publiceringen av Vilks Muhammedteckning 2007. Det ska nämnas och uppmärksammas att de våldsamma reaktioner som uppstod kring publiceringen var ytterst få i förhållande till antal demonstrationer och aktioner som hölls runt om i världen mot Vilks teckningar vid tidpunkten. Jag vill även nämna att de muslimer som deltagit i de våldsamma händelserna eller på annat sätt uppmanat till hot eller våld mot Vilks är en minoritet av världens muslimer.

I juli 2007 anordnade Tällersås hembygdsgård utanför Karlstad en konstutställning, vars tema var ”Hunden i konsten”. Lars Vilks var en av konstnärerna som ställde ut och bidrog med tre teckningar i tusch, ett av dem föreställande profeten Muhammed som rondellhund.³⁵ Vilks hade skrivit en hälsning som följde med de tre teckningarna som löd, *Att göra teckningar som karikerar den store profeten Muhammed går naturligtvis för sig, och utan att det uppstår några problem. Det är fritt fram att ironisera över islam och dess store profet.*³⁶ Under pressvisningen uppkom respons som antydde att Vilks verk av profeten Muhammed var kontroversiellt och kunde leda till negativa reaktioner i samhället. Responsen från deltagarna under pressvisningen ledde till att teckningarna plockades ner av arrangörerna och uteslöts ur utställningen. Ett par veckor senare publicerade dagstidningen Närkes Allehanda Vilks teckning av profeten Muhammed som en illustration till ledarkrönikan *Rätten att förlöjliga en religion*³⁷, som argumenterade för konstens rätt att behandla religion. Artikeln möttes av protester. Hundratals fredliga demonstranter samlades utanför tidningen Närkes Allehandas

³⁴ Hvitfeldt H, 2001

³⁵ Värmlands folkblad, *Pådrag inför Vilks besök*, Therese Thorén, 2012-02-17
<http://www.vf.se/nyheter/karlstad/padrag-infor-vilks-besok> Hämtad 2013-10-30

³⁶ Sveriges Radio, P1 Dokumentär, *Jihad Jane och rondellhunden*, Martin Johnsson, 2012-09-25
<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/265278?programid=909> Hämtad 2014-01-06

³⁷ Närkes Allehanda, *Rätten att förlöjliga en religion*, Lars Ströman, 2007-08-28
<http://archive.is/fFMzy> Hämtad 2013-10-27

håll. Dialogforum⁴² i Malmö, bestående av bland annat politiker och företrädare för olika religiösa grupper kallade till krismöte. Oron var stor för våldsamma upplopp i staden på grund av utställningen. Företrädaren för Islamic center i Malmö Bejzat Becirov, uppmanade till lugn och att man inte skulle göra någon stor sak av Vilks utställningsplaner, man borde istället ignorera honom och hans utställning⁴³. Även Björn Lagerbäck, ordförande konfliktrådet som är en del av Dialogforum i Malmö uttalade sig inför Vilks utställning. I uttalandet uppmanade han folket att inte nappa på Vilks utslängda bete. Att det svenska folket, muslimer som icke-muslimer, inte skulle ta till sig Vilks provokation utan istället låta honom vara ensam bland sina teckningar⁴⁴

Utställningen *Allvar är den enfaldiges sköld* visades på galleri Rönquist & Rönquist under Juli 2013⁴⁵. Utställningen bestod av ett trettiotal verk föreställande parafraiser på klassiska verk av kända konstnärer så som Gerhard Richter, Carl Larsson, Michelangelo, Claude Lorraine med flera. I varje målning har Vilks målat in profeten Muhammed med hundkropp. Galleriet var under de tre veckor utställningen pågick omringat av kravallstängsel och säkerhetsbevakningen var hög. Utställningen kunde genomföras utan våldsamma demonstrationer, hot eller våld mot galleriet eller Vilks.

2.7 Tankar och åsikter angående Muhammedkarikatyterna i Danmark och Vilks rondellhund från muslimer i Göteborgsområdet

Med anledning av de reaktioner som uppkom efter publiceringen av Muhammedkarikatyren i Jyllandsposten 2005, ställde sig socialantropologen Katarina Högfeldt frågan hur Göteborgs muslimer tänkte kring händelsen i Danmark och om publiceringen kunde komma att påverka

⁴² I samband med motsättningarna som uppstod i Malmö i samband med Davis Cup-matchen mellan Sverige och Israel, inrättades 2010 Dialogforum, som består av olika religiösa och etniska grupperingar och även Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, RFSL. Dialogforum har som mål att motverka och motarbeta etnisk och religiös diskriminering. Dialogforum bygger på medborgarnas delaktighet och strävan att skapa ett samhälle som är befriat från fysiskt och psykiskt våld. <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article16273149.ab>
Hämtad 2013-10-30

⁴³ Skånskan, *hård kritik mot Vilks utställning*, 2013-02-20
<http://www.skanskan.se/article/20130220/MALMO/130229996/-/hard-kritik-mot-vilks-utstallning>
Hämtad: 2013-11-01

⁴⁴ SvD Nyheter, *Vilks ska nonchaleras av religiösa*, 2013-02-25
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/vilks-ska-nonchaleras-av-religiosa_7943292.svd Hämtad 2013-11-01

⁴⁵ Sveriges radio kulturnytt, *Lars Vilks på galleri Rönquist & Rönquist*, 2013-07-09
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=5586292> Hämtad 2013-12-08-11-01

relationerna mellan muslimer och icke-muslimer i Göteborgssamhället. Inom ramen för religionsguideprojektet, som är ett samarbete mellan Mångkulturell utveckling, Göteborgs stad och institutionen för religionsvetenskap och teologi vid Göteborgs Universitet, genomfördes en undersökning av Katarina Högfeldt för att få svar på dessa frågor. 18 månader senare fick hon anledning att ställa sig frågorna igen då konstnären Lars Vilks försökte ställa ut teckningar föreställande profeten Muhammed som rondellhund. Med anledning av detta genomfördes ytterligare en mindre undersökning. Rapporten ”*Muhammed-karikatyrier och rondellhundar – Reaktionen, bakgrunder och sammanhang*”⁴⁶ bygger på resultaten från båda undersökningarna. Förhoppningarna var att rapporten skulle bidra till en nyanserad bild av muslimernas reaktioner kring Jyllands-Postens publicering av karikatyerna och de påföljande starka reaktionerna, samt ge en inblick i uppfattningarna kring Lars Vilks teckning av Muhammed och bidra till en ökad förståelse inför den fortsatta dialogen. I studiens första del ingick tretton företrädare för organisationer som samlar muslimer i Göteborg. Det som förenade dem var att de alla var praktiserande muslimer, annars fanns stora teologiska, politiska och utbildningsmässiga, kulturella och åldersmässiga skillnader bland informanterna. Vid studiens andra del vände de sig till samma organisationer som vid första tillfället men endast åtta av dem valde att delta. Resultatet från båda delarna av studien visar att de flesta av Göteborgs muslimer uttryckte starka känslor kring publiceringen av karikatyerna i Danmark, de kände sig besvikna och kränkta. Majoriteten av informanterna la inte så stor vikt vid själva karikatyerna utan mera vid anledningen till att de publicerades. Informanterna upplevde en skillnad mellan karikatyerna i Danmark och den svenska rondellhundsteckningen av Lars Vilks. De menade att i Danmark råder en annan politisk kontext än i Sverige, där handlade det om provokation, här i Sverige handlade det om Vilks önskan att hamna i rampljuset. De påpekar dock att konsekvenserna kunde bli samma. Fokus för informanterna ligger inte på bildförbudet utan på innehållet i bilderna. Flera av företrädarna talar om att det inte finns något tydligt uttalat bildförbud enligt islam, medan andra företrädare menar att det är strängt förbjudet att avbilda profeten. Alla tretton informanter tog avstånd och fördömde de våldsamma reaktioner som främst i utlandet följde publiceringarna i Danmark och vid publiceringen av Vilks rondellhund i Sverige. Flera av informanterna upplevde det olyckligt att den följande debatten efter publiceringarna kom att

⁴⁶ Högfeldt K, Sander Å, Larsson G, 2008, *Muhammed-karikatyrier och rondellhundar - Reaktionen, bakgrund och sammanhang*, sid 45-49 Mångkulturell utveckling, Göteborgs stad - social och resursförvaltningen, Göteborgs Universitet

handla om yttrandefrihet. För dem var yttrandefriheten självklar och grundläggande, de anser dock att den i och med karikatyrerna hade missbrukats. Informanterna var bekymrade över de olika negativa effekter som publiceringen av karikatyrerna och de efterföljande reaktionerna kunde komma att innebära för relationerna mellan muslimer och icke-muslimer. De var rädda att icke-muslimer genom de danska karikatyrernas aggressiva och krigiska symboler skulle få en negativ bild av profeten och islam. En annan oro var att icke-muslimer skulle komma att generalisera muslimer som farliga, aggressiva och intoleranta, som en konsekvens av de våldsamma reaktionerna. Vid studiens andra omgång trodde hälften av de intervjuade att Vilks teckningar skulle bidra till negativa attityder från majoritetsbefolkningen gentemot muslimer. Några av företrädarna uttryckte även oro för att den här typen av publikationer kan hetsa okunniga muslimer till hat gentemot ickemuslimer och vilka följder det kunde få. Företrädarna framförde enhällig kritik mot medias sätt att framställa muslimer generellt samt specifikt i Muhammed-krisen och upplevde media som ansvariga för den negativa attitydutveckling de upplevde i samhället. Några av företrädarna hoppades dock att den debatt som pågick i media skulle bidra till att icke-muslimer själva skulle söka kunskap kring profeten och kring islam, de ansåg att ökad kunskap skulle påverka attityder på sikt i en positiv riktning.

Genom studien skapades ett informellt nätverk som träffas regelbundet sedan maj 2006 bestående av representanter från olika muslimska organisationer, Göteborgs stad, Mångkulturell utveckling, institutionen för religionsvetenskap och teologi vid Göteborgs Universitet samt andra samarbetspartners kring religionsguideprojektet. Syftet med nätverket är informationsutbyte kring frågor som rör muslimer i Göteborg. En önskan som de muslimska organisationerna som deltog i studien har haft är att om händelser i stil med Muhammed-krisen inträffar, ska nätverket kunna användas för att snabbt arrangera seminarier eller informationsmöten. Nätverket ska även vara en plattform för att öppna ett samtal om islams plats i Göteborgssamhället, ett sätt att närma det muslimska och icke-muslimska Göteborg till varandra.⁴⁷

⁴⁷ Högfeldt K, Sander Å, Larsson G, 2008, sid 45-49

3 RESULTAT

3.1 Betydelsen av profeten Muhammed

För att få förståelse inför helheten kring hur informanterna upplever rondellhunden, en avbildning av profeten Muhammed skapad av konstnären Lars Vilks, måste jag även försöka få förståelse för den betydelse som informanterna tillskrivit profeten Muhammed. En sådan förståelse kan med fördel användas för att förklara de känslor och reaktioner som uppstått till följd av Vilks rondellhundsprojekt. Nedan följer några av informanternas beskrivningar av profeten Muhammed.

Muhammed beskrivs av alla informanterna i positiva termer. Bland annat beskrivs han som en profet, Guds sändebud för att sprida Guds budskap till människorna, en förebild, inspirationskälla, den perfekta människan och en ödmjuk ledare. Flera av informanterna talar om Muhammed inte bara som skaparen av islam som förenade majoriteten av det arabiska folket, utan även som betydelsefull för den mänskliga utvecklingen under den tid han levde. *Informant B* talar bland annat om Muhammed som en revolutionerande kraft, och menar att genom islams spridning och Muhammed som dess ledare utvecklades folket från att vara hänsynslösa till att bli civiliserade. De exempel informant B lyfter är bland annat hur Muhammed skapade nya regler för hur man bör agera i krigssituationer. Informanten talar om Muhammed som en felfri förebild, men är noga med att poängtera att man inte ska bokstavstolka de texter som finns om honom utan man måste ta hänsyn till den kontext Muhammed och hans följeslagare levde i. Informant B menar att mycket av det som var naturligt då, inte skulle vara accepterat i dagens moderna samhälle. Till exempel nämner informanten giftemål med minderåriga som något han anser inte bör vara acceptabelt i modern tid, men menar att det var normalt under den tid och kontext som profeten Muhammed levde i.

Även informant G anger att man måste ta hänsyn till Muhammeds kontext när man läser om honom och tar exempel i hur en muslim bör försvara religionen. Han menar att Gud har gett muslimer tillstånd att försvara religionen på samma sätt som den angrips. Under den tid Muhammed levde var det normalt att fienden av islam gick till anfall med svärd, vilket gjorde det legitimt för muslimer att försvara religionen med samma medel.

Gud säger att vi måste försvara religionen med samma medel som används mot oss och dagens religionshatare använder inte svärd. Om de använder pennan mot oss så betyder det att vi måste försvara vår religion med pennan, med dialog, med debatt, via media och det är dagens jihad. Så om Lars Vilks eller någon annan vill försöka göra en karikatyr av vår kära profet så har vi inte bara rätt utan plikt att försvara profetens heder, men inte med våld. Det är fel. Jag är hundra procent emot det, det är fel. Våld är aldrig lösningen.

Utifrån citatet menar informant G att tiderna har förändrats sedan Muhammed levde och att i den moderna värld vi lever i idag angrips religionen islam främst verbalt eller genom bild och skrift. Därmed klargör informant G att muslimer inte får försvara islam eller profeten Muhammed med våld, utan försvar bör ske med pennan som vapen genom skrift och debatt.

Sju av de övriga informanterna är eniga med informant G att försvar av Muhammed genom våld inte är acceptabelt. Dessa informanter beskriver hur de upplever en vilja att försvara Muhammed om han blir smutskastad. Tre av dem anser att det är en muslimsk plikt att försvara Muhammed och hans tradition, men samtliga poängterar att plikten inte får ske genom våld eller *jihad*⁴⁸. Två av dessa informanter anser att det bästa försvaret av profeten är genom att praktisera hans läror.

När någon förolämpar eller säger någonting dåligt om honom så blir jag ledsen, men det betyder inte att jag får slå dig eller hämnas. Jag ska försöka visa dig ett bättre beteende och så står det i koranen också. Det klart att vi är människor och har känslor, men man ska försöka att ignorera, eller som det står i koranen *svara på det som är bättre*, på ett bättre sätt alltså. Det finns absolut en vilja att försvara Muhammed, det gör man genom att praktisera. Om man vill försvara profeten så ska man praktisera hans religion och hans tradition, hans sunna, så som han levde. Det är enkelt, det räcker så, då försvarar vi honom.

Här beskriver informant E profeten Muhammed som någon han känner så starkt inför att han upplever en vilja att försvara Muhammed när han blivit förorättad. Att försvara profeten Muhammed behöver enligt informanten inte innebära handlingar utöver det vanliga, utan det räcker att man praktiserar Muhammeds religion, tradition och *sunna*⁴⁹ för att motbevisa den bild av profeten som man upplever vara felaktig.

⁴⁸ Jihad (arabiska), strävan, ansträngning i allmänhet, men i islamiskt språkbruk använt dels om "andlig kamp", strävan efter fullkomning, dels som benämning på ett krig som enligt islamisk sharia är legitimt.

<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/lang/jihad/216181> Nationalencyklopedin, hämtad 2013-12-11

⁴⁹ Sunna (arabiska, 'sed', ofta i betydelsen 'normerande sed'), begrepp som gärna används inom islam i den mer begränsade innebörden av den sed och det föredöme som kan åberopa sig på profeten Muhammed själv. Man hänvisar då till de olika systematiskt uppställda samlingarna av traditioner om vad Muhammed har sagt och gjort i olika situationer.

<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/lang/sunna> Nationalencyklopedin, hämtad 2013-12-11

Sju av de nio informanterna uppger att de älskar Muhammed, tre av dem beskriver sina känslor inför profeten så starka att de älskar honom lika mycket eller mer än sin familj och sina barn. Två av dessa informanter grundar sin starka kärlek i att profeten Muhammed har offrat så mycket av sig själv och lidit för deras skull, så att framtida muslimer ska kunna leva i enlighet med Gud. För informant F är det samma sak att älska Muhammed som att älska Gud, och om man inte älskar gud tror han inte att det är möjligt att vara religiös. Informant G förtydligar att det inte är ett tvång att respektera och älska profeten. Informanten menar däremot att när troende studerar historia och traditionerna kring profeten Muhammed så inser de själva att han är den person i världen som de kan älska mest, för han älskar dem, hela mänskligheten mer än sina släktingar.

Informant I beskriver hur hon inte gör skillnad mellan Guds profeter. Hon tydliggör att Muhammed inte betyder mer för henne än någon av de andra profeter som nämns i koranen, som till exempel Abraham, Moses eller Jesus. Hon anser att Muhammed ska respekteras som profet, men inte på något sätt upphöjas högre än andra profeter, något hon upplever att Muhammed blir av människor från andra traditioner inom islam. Inom hennes tradition praktiserar de endast koranen, de studerar inte skrifter som lagts till vid sidan av koranen som sunna och haditherna eftersom de anser att dessa senare skrifter inte är tillförlitliga. För informant I upplevs det inte logiskt att man i skrifter som tillkom ungefär 250 år efter Muhammeds död kan beskriva exakt vad Muhammed sa och hur han handlade vid olika specifika situationer. Därför har hon valt att utesluta dessa skrifter ur sin tro och istället fokuserar hon endast på koranens budskap och läror. I koranen har inte Gud höjt upp Muhammed utan han är jämlik med alla andra profeter berättar informanten.

3.2 När rondellhunden publicerades 2007

För att belysa skillnader eller förändringar i informanternas reaktioner kring Vilks utställning 2013, samt för att tolka och förstå dessa reaktioner, måste jag även undersöka vilka känslor och reaktioner som informanterna upplevde när Vilks första teckning av profeten Muhammed publicerades i Närkes Allehanda 2007. Nedan följer några informanters beskrivningar hur de själva upplevde och tolkade händelserna kring uppkomsten av Muhammedteckningarna i Sverige.

Åtta av nio informanter uppger att de blev arga, ledsna och upprörda över Vilks Muhammedteckning, en av informanterna, informant I upplevde inga känslor kopplade till teckningen. Informant I kände personligen ingenting när hon fick veta att Lars Vilks avbildat profeten Muhammed. Hon tyckte att det var en respektlös bild som enligt henne var skapad i syfte att provocera. Något hon däremot upplevde som mycket negativt var de våldsamma reaktioner som uppstod från muslimskt håll runt om i världen. Hon menar att sanna troende inte reagerar på det sättet utan istället borde ignorera Vilks provokation eftersom de själva vet sanningen. För henne var detta bara en teckning och tycker att man ska låta Vilks provocera som han vill. Informanten drar kopplingar till Elisabeth Ohlsson Wallins⁵⁰ utställning *Ecce Homo*, där Jesus framställdes tillsammans med bland andra homosexuella. Informanten upplevde att Wallin hånade Jesus och frågar sig varför inte muslimerna reagerade då. Hon menar att om de var rättfärdiga muslimer skulle de reagerat lika starkt, på samma sätt då som när Muhammed blev tecknad som rondellhund, eftersom det står i koranen att alla profeter är jämställda.

Alla informanter påpekar bildförbudet som en av anledningarna till provokationen. Fem av informanterna tror att den upplevda reaktionen främst eller delvis handlar om hur Vilks har framställt profeten Muhammed. Informant B förklarar att det är förbjudet för muslimer att rita Muhammed men eftersom Vilks inte är muslim begränsas han inte av bildförbudet. Därav menar informant B att det som provocerar gällande avbildningen främst ligger i valet av porträttering, där Vilks satt Muhammeds ansikte på en hundkropp. Informant B tydliggör att om en person hade ritat en bild av Muhammed vars syfte inte varit att förlöjliga eller provocera, hade muslimer fortfarande blivit irriterade men reagerat på ett annorlunda sätt eftersom man i så fall ansett att konstnären bakom en sådan teckning gjort något som är förbjudet för muslimer men inte respektlöst varken mot islam som religion eller mot dess anhängare. Flera av informanterna beskriver att det som är upprörande i motivet är att Vilks valt att nedvärdera islams viktigaste förebild genom att framställa Muhammed som ett djur. Ett flertal informanter förklarar att hunden har en särskilt låg ställning inom den muslimska

⁵⁰ Ohlsson Wallin, Elisabeth, född Ohlsson 1961, fotograf. Ohlsson Wallin, som ursprungligen var porträttfotograf, väckte uppmärksamhet med den provokativa utställningen *Ecce homo* (1998), tolv bilder som illustrerade bibliska scener. Utställningen visades först i Uppsala domkyrka och därefter på andra platser i landet. Debatten blev omfattande, främst på grund av bildernas föregivna skildring av det homosexuella utanförskapet. <http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/lang/elisabeth-ohlsson-wallin>
Nationalencyklopedin, Hämtad 2013-12-30

kulturen. De beskriver en syn på hunden som oren och att man inte bör ha hundar hemma som husdjur. Förklaringen till detta ligger i att hundar anses vara smutsiga och asätare. De hundar som finns i Sverige är fysiskt rena och därför inga problem, men i muslimska länder har man sällan hundar som husdjur.

Samtliga informanter beskriver hur de redan från publiceringen i Närkes Allehanda förstod att teckningarna av Muhammed skapats för att Vilks ville upprätta ett kändisskap på bekostnad av islam och världens muslimer.

Informanterna C och D berättar vid separata intervjutillfällen att deras olika föreningar anordnat demonstrationer mot Muhammedteckningarna. Av olika anledningar valde informanterna att inte delta i de olika arrangemangen.

Vissa tycker att man ska bemöta de här bilderna till exempel med demonstrationer. Jag håller med dem till viss del, men anser att jag ger honom uppmärksamhet och ett namn om jag går ut och demonstrerar. Det vill jag inte! Jag är för smart för att ge honom tid av mitt liv.

Informant C beskriver att det uppstår en konflikt när man genom att stå upp mot publiceringen av Vilks Muhammedteckning i till exempel en demonstration, samtidigt riskerar att ge uppmärksamhet till upphovsmannen, vars huvudsyfte i framställningen av teckningarna enligt informanten, var att få just uppmärksamhet.

Fyra av informanterna berättar att imamerna i de olika föreningar informanterna tillhör uppmärksammade publiceringen av Vilks Muhammedteckning och uppmanade under fredagsbönen till lugn, lade vikt vid att bemöta provokationen genom nonchalans, samt tog avstånd från våldsamt agerande. Informant H berättar att de uppmanades av moskéns ledare att genom skrift uttrycka sitt missnöje gällande teckningarna till Sveriges regering och svensk media. Informant G berättar hur främst föreningens ungdomar uppmanades delta i debatter i media och skriva insändare till tidsskrifter gällande sina uppfattningar om Vilks Muhammedteckning. Informant D och E, som tillhör samma förening berättar att föreningens dåvarande imam undvek att tala till församlingen angående teckningarna. De uppger att medlemmarna i församlingen talade om händelsen och lugnade varandras upprörda känslor genom att hänvisa till profeten Muhammeds sunna. Informant D förklarar att det räcker med lite kunskap om profeten Muhammed för att man ska förstå att aggression och våld är fel taktik att bemöta oförrätter.

Profeten har alltid lärt oss, i alla fall oss män, att en riktig man, det är inte han som har muskler, skriker, bestämmer och har makt. Det är han som kan kontrollera sig själv vid den stunden han har ilska.(..)Det räcker bara med att vi påminner varandra om det. Det kanske inte lugnar alla i hela Sverige, men det kan lugna de 30-40 personer som är här, det kan det göra. Hela tiden så hör man saker som smutskastar islam, såklart att vi blir upprörda men vi kan inte göra mer än att försöka visa motsatsen genom att praktisera. Man blir säkert mer och mer arg och upprörd för varje gång men man lär sig att behärska sin ilska. Jag kan inte säga mer än att profeten har lärt oss att göra så.

Informant D beskriver hur viktigt det är att ha disciplin och kunna kontrollera sin ilska när man blir provocerad, något han finner stöd i inom profetens läror. Han beskriver hur islam ständigt blir utsatt för smutskastning och provokation, vilket gör det desto viktigare att kunna kontrollera sina känslor.

Flera av informanterna beskriver hur de upplevde en oro över vilka konsekvenser som kunde komma ur publiceringen av Muhammedteckningen i Närkes Allehanda. Informant C beskriver hur han var rädd för att en kedjereaktion av Muhammedkarikatyror skulle ske genom europeiska länder. Hans oro grundar sig i att han tolkat publiceringen av Vilks teckning som en upprepning av de uppmärksammade Muhammedkarikatyren i Danmark året innan. Informant A upplevde en oro över att Vilks teckning kunde komma att bidra till ökad konflikt mellan den muslimska världen och Väst. Han förtydligar sitt resonemang kring hur bilden kan användas i fel händer med det korta citatet ”se hur västlänningar är och betar sig”. Flera informanter uppger att de var oroliga över att teckningen eller dess efterspel skulle bidra till en ökad islamofobi i Sverige. Informanterna G och I beskriver på olika sätt hur både de själva och medlemmar i deras olika församlingar var oroade över hur de våldsamma reaktionerna från muslimska länder skulle komma att påverka muslimer i Sverige. En av dessa, informant I beskriver hur det fanns en rädsla över att svenskar skulle skapa en generaliserad bild av alla muslimer baserad på de våldsamma reaktioner som uppstod utomlands och hur de framställdes i media under den aktuella perioden. Informanten menar att media ofta framställer islam ur negativ synvinkel och i synnerhet när det gällde de reaktioner gällande publiceringen av Vilks rondellhund som uppkom från muslimskt håll utomlands.

Informant G saknade stöd från svenska befolkningen efter rondellhundens uppkomst i Sverige 2007. Han hoppades att några kunniga svenskar skulle ta ställning i media för muslimernas sak, men upplevde tystnad. Att den svenska regeringen var tyst och att de svenska ambassaderna runt om i världen var tysta.

Svenskar kom till mig och beklagade att han gjort karikatyr av Muhammed, jag blir såklart tacksam, men jag önskar att de talat öppet om det i media istället. Media är inte

intresserade av att komma till mig och prata eftersom jag inte kommer att uppmana till jihad, jag kan inte bidra med någon spännande nyhet till media. Jag talar om kärlek och respekt, det är inget de tycker är nyheter att publicera. Vi måste lyssna på varandra, respektera varandra för vi är människor, alla skapade av gud. Gud säger att han är kärlek, kärlek avlar aldrig hat. Gud säger att han är frid, frid avlar aldrig krig. Så om man är troende eller inte spelar egentligen ingen roll, vi måste respektera varandra. Kärlek åt alla, hat mot ingen.

Informanten hade önskat att fler svenskar uttalat sig i media mot Vilks teckningar av profeten, möjligheten finns att de hade haft större chans att påverka utvecklingen av händelsen än muslimer i landet. Han menar att medias intresse att tala med honom är ytterst litet, då han inte förespråkar våld, hat eller hämnd. Det han vill förmedla är solidaritet, respekt och kärlek mellan människor, och det menar han inte är av nyhetsvärde.

3.3 Dagens förhållningssätt till rondellhunden

Sommaren 2013 genomfördes Vilks konstutställning "*Allvar är den enfaldiges sköld*" utan vidare intresse varken från muslimskt håll eller media. För att belysa skillnader eller förändringar presenteras nedan informanternas inställning till Vilks reproduktion av Muhammedbilderna och deras tankar kring om en förändring har skett i muslimers förhållningssätt till rondellhundsprojektet under de sex år som passerat, och vad förändringen i så fall beror på.

Fyra av de nio informanterna upplever att reaktionerna när nyheten spreds att Vilks planerade en utställning bestående av ett tjugotal målningar föreställande profeten Muhammed som rondellhund under sommaren 2013, var annorlunda än när Vilks rondellhundsteckning publicerades 2007. Vad det kan bero på har de olika tankar om. Två av informanterna, informant B och informant I tror att den muslimska världen varit upptagna av sina egna politiska kriser och hänvisar bland annat till kriget i Syrien. De menar att den muslimska världen varit tvungen att prioritera och att man då valt att inte lägga energi på Vilks. Båda informanterna talar även om att det kan vara så att muslimer, både i Sverige och utomlands, lärt sig av reaktionerna från 2007 och insett att konflikter som den med Vilks Muhammedteckning inte löser sig med våldsamma metoder. Informanterna gläds över att muslimer bemöter Vilks reproduktion av rondellhunden med nonchalans. Informant I menar även att den minskade reaktionerna från muslimer i Sverige kan bero på att de inte vill

jämföras med terrorister eller likställas med de muslimer i utlandet som reagerade på vad informanten menar var ett överdrivet sätt.

Informant H tror att muslimer runt om i världen insett att de genom sina reaktioner gav Vilks vad han ville ha, ett kändisskap och därför valt att nonchalera honom. Han tror att förklaringen till de minskade reaktionerna från muslimer är att media inte har prioriterat Vilks utställning. Paradoxalt nog tror informanten att media valt att inte göra utställningen till en nyhet på grund av de minskade reaktionerna från muslimskt håll. Informanten menar att om media lagt ett större engagemang vid utställningen hade de kunnat väcka gamla känslor till liv, som i sin tur kunnat resultera i reaktioner från muslimer både i Sverige och i utlandet.

Flera av informanterna känner sig maktlösa. De beskriver hur muslimer inte har möjlighet att själva motarbeta bilderna av Muhammed. De upplever att ingen lyssnar på dem eller bryr sig om dem. Informant G är upprörd över att utställningen får ske, eftersom han anser bilderna vara farliga för dagens värld. Informanten anser att bilderna sprider hat och ofrid i landet och därför måste motverkas.

Vi är svaga, vi kan inte göra någonting. Vi är några muslimer i Sverige eller i västvärlden, vi kan inte göra någonting. Vi kan inte använda våld, för Gud stoppar oss, det är förbjudet. Vi har ingen makt i media, vi har ingen röst men Gud har allt. Gud har makt. När Gud är arg, om man tror på Gud eller inte spelar ingen roll, om Gud är arg kan ingen i denna världen stoppa honom. Bjud inte in guds straff.

Informanten uttrycker svårigheter som muslimer kan uppleva genom att vara minoritet i väst, bland annat hur de saknar möjligheter att uttrycka sig i media vid händelser liknande Vilks rondellhundsprojekt. Han förlitar sig på att Gud kommer att ge upprättelse för Muhammedteckningarna åt muslimer i världen.

Informant C påpekar en kulturell skillnad i förhållande till Vilks rondellhund, där han beskriver den svenska kulturen som en livsstil där man prioriterar yttrandefriheten i första hand och människans känslor i andra hand. Nedan beskriver han sin uppgivenhet;

Jag säger inte att jag inte blir sårad när han publicerar nya, nedvärderade bilder, jag säger inte att jag inte blir det, men hur ska jag kunna svara? Jag känner att den svenska kulturen är en livsstil där man ska skydda yttrandefriheten, men människan kommer senare. Jag känner mig helt maktlös. Om det inte vore du som ville kolla och höra våra åsikter, så finns det ingen som frågar ”hur mår ni”, ”hur upplever ni det här”. För mig är det ingen som bryr sig egentligen. Så varför ska jag behöva må dåligt och tänka på det? Jag vet i alla fall, som troende så vet jag att förr eller senare så kommer man att få upprättelse. Den upprättelse som jag åberopar, åberopar jag från Gud och inte från människan. Jag råder alla muslimer att inte bry sig om gubben [Vilks]. Låt honom göra vad han vill tills han själv inser att han kommer ingen vart. Han måste vara väldigt trångsynt om han bara kan teckna profeten Muhammed, han kanske inte kan hitta på något annat. Det är synd för det

finns jäkligt mycket fint i naturen och runt i samhället som man skulle kunna behandla som konst.

Informanten har tolkat försvaret av yttrandefriheten som följt debatten kring Vilks rondellhundsprojekt som ett ställningstagande av det svenska samhället, som innebär att den enskilda människan och dess känslor och upplevelser kommer i andra hand. Han upplever att han blir sårad av Vilks återtryckning av rondellhunden, men ser ingen mening i att uttrycka sina känslor eller åsikter kring ämnet, eftersom han upplever att det svenska samhället inte tar individen på allvar.

3.4 Tankar om yttrandefrihet i förhållande till rondellhunden

Fem av de nio informanterna anser att yttrandefriheten i Sverige borde begränsas. De anser alla att yttrandefrihet är ett positivt fenomen i ett samhälle, men förtydligar att yttrandefrihet inte får ske på bekostnad av någon annan människas integritet, känslor eller tro. De beskriver olika resonemang kring sin åsikt gällande begränsning av yttrandefriheten. Tre av informanterna talar om hur samhället har ansvar att inte tillåta bilder som kan ge upphov till onödiga, återkommande konflikter och våldsamma reaktioner i både det svenska samhället och i övriga världen. Informant D menar att människan har rätt att tycka och tänka vad hon vill, men inte att yttra allt hon tycker eller tänker eftersom det kan såra andra människor. För att förtydliga sitt resonemang ytterligare ger informant D ett personligt exempel.

Jag är till exempel emot homosexualitet, men jag går inte ut och attackerar dem eller ritar bilder av dem. Jag är emot det, det är min åsikt. Man behöver inte tycka om dem, men man behöver inte heller förolämpa dem. De är människor, de har känslor och det är fel att såra dem.

Informant D förklarar tydligt att han anser att bara för att man har en frihet behöver man inte använda den, om det innebär att ens frihet sårar andra människor.

Informant C anser att ingen människa har rätt att skada någon annan i yttrandefrihetens namn och upplever att Vilks utnyttjat begreppet yttrandefrihet i syfte att skada och nedvärdera miljontals muslimer runt om i världen. Han beskriver tydligt sin syn på yttrandefrihet.

Min frihet tar slut när jag ger mig på din frihet. Den tumregeln har jag och det tror jag på starkt. När jag ger mig på din frihet, din integritet, då är min frihet slut. Jag får inte beröva dig din rätt att må bra, din rätt att vara och din rätt att tycka och tro vad du vill. Om jag ger mig på din tro och din integritet så har jag överskridit gränsen för min yttrandefrihet. Att skada någon kan inte vara en frihet (..) Man ska kunna kritisera,

debattera i all offentlighet, men man ska ta hänsyn till individens och majoritetens intresse. Lars Vilks kan inte ha rätt att sära flera miljoner människor i världen genom den yttrandefrihet som han åberopar.

Informant C har själv tydliga åsikter om var gränsen för yttrandefrihet går och det menar han är så fort man använder sin frihet för att minimera någon annans frihet, eller när yttrandefriheten sker i syfte att skada någon annan. Med det menar han inte att man inte ska ha rätt att ifrågasätta eller kritisera, han menar att det är en självklarhet att det ska få ske, så länge det sker med respekt. Han förtydligar att det ska finnas rättigheter att kritisera och debattera i all offentlighet, men att hänsyn måste tas till både individens och majoritetens intresse.

Två av informanterna, informant B och informant H upplever på olika sätt att "yttrandefrihet inte existerar i verkligheten". Informant B uppger att man ur samhällssynpunkt, inte får yttra vilka åsikter som helst, till exempel lyfter han att man inte får förneka förintelsen eller hävda att Israel utnyttjar förintelsen för att ursäka sina brott mot Palestina. Informant H talar om hur man alltid måste tänka sig för hur saker uppfattas av andra människor innan man publicerar något man skrivit. Informant H anser det vara en självklarhet att yttrandefriheten ska existera i ett modernt samhälle, men likt flera av de andra informanterna menar han att yttrandefriheten inte ska få påverka andra människors integritet i negativ mening. Han skulle vilja att det svenska samhället klart och tydligt tog avstånd från teckningarna av profeten. Ett sådant ställningstagande menar han skulle kunna ske genom att sätta upp tydliga gränser och riktlinjer för yttrandefriheten. De båda informanterna beskriver på olika sätt hur muslimer verkar stå utanför denna gränsdragning och upplever att muslimer är en folkgrupp som vem som helst kan förlöjliga och trycka ner utan att det får några följder.

Informant A menar att med dagens moderniteter, så som internet, finns ingen möjlighet att stoppa de bilder som redan finns, men han menar att det genom en begränsning av yttrandefriheten finns möjlighet att förhindra att nya Muhammedteckningar eller liknande bilder av kränkande art sprids.

3.5 Konsekvenser av rondellhunden

Olika upplevelser och händelser lämnar stora eller små, ibland knappt märkbara konsekvenser i våra liv. Nedan följer informanternas beskrivningar gällande vilka konsekvenser Vilks

rondellhundsprojekt har haft för dem själva som individer eller för muslimer som grupp i Sverige.

Informanterna uppger att det kommit både positiva och negativa konsekvenser ur händelserna kring Vilks rondellhundsprojekt. Två av informanterna, informant A och informant C upplever att Vilks har gett ett ansikte till de rasistiska och islamofobiska krafter som verkar i världen. Informant C upplever Vilks som en konsekvens av det hat som bedrivs mot islam och mot muslimer. Informanten drar paralleller mot Sveriges politiska klimat 2013, där Sverigedemokraterna är en del av riksdagen. Informant H upplever att Vilks rondellhundsprojekt bidragit till ökad rasism och islamofobi.

Sex av de nio informanterna beskriver hur de upplever att medias rapportering av Vilks och hans rondellhundsprojekt bidragit till ett negativt, stereotyp synsätt av muslimer som folkgrupp. Informant I uppger att många muslimer känt sig utpekade av media som terrorister eftersom de känt sig upprörda över Muhammedteckningarna. Vidare beskriver informanten att många muslimer i Sverige avstår från att säga vad de tycker eller tänker i olika frågor som kan anses vara känsliga och en del väljer att avstå från religiös eller kulturellt betingad klädsel av rädsla för att jämföras med terrorister eller den stereotypa bild av muslimer som informanten menar att media bidragit till att skapa bland annat genom rapporteringen från de våldsamma reaktionerna gällande Vilks Muhammedteckning. Muslimer i Sverige kan enligt informanten uppleva en rädsla över att hamna i samma kategori som de människor som agerat våldsamt eftersom de delar samma religion.

Jag brukar säga till mina närmaste vänner och till min man att jag förstår om folk är rädda för islam och muslimer, på grund av hur många av dagens muslimer och islam framställs i media. Sen såklart tycker jag att dagens människor ska ta reda på kunskap innan man reagerar på vissa saker och veta att detta inte är riktig islam, riktig islam gör inte såhär utan det är de här människorna som gör fel. Men det är svårt, då måste man ta koranen själv och ta reda på vad den sanna islam är för något.

Informanten beskriver hur hon kan förstå den islamofobi som finns i västvärlden, med tanke på hur muslimer framställs i media. Hon tycker egentligen att människor ska ta reda på kunskap angående hur ”riktiga” muslimer är, innan de tar till sig en åsikt. Hon menar att det skulle krävas att människor själva engagerar sig, och just på grund av att människan själv måste jobba för att få kunskapen menar hon att det kan bli svårt att undvika att människan istället väljer att dra förhastade slutsatser baserade på medias framställning av religionen och dess utövare.

Informant C uppger att han i dag 2013, tar mindre del av nyheter i svensk media. Han upplever att medias försvar av yttrandefriheten i förhållande till Vilks och hans Muhammedteckningar, trots att teckningarna skadat andra folkgrupper har bidragit till en misstro mot media från stor del av den muslimska befolkningen i Sverige.

Informant H är oroad över att medias negativa bild försvårar muslimers anpassning till det svenska samhället.

Sju av de nio informanterna uppger under intervjun att Vilks rondellhundsprojekt bidragit till nyfikenhet om islam och Muhammed hos icke-muslimer. Nyfikenheten hos icke-muslimer har bidragit till högre kunskap om islam och profeten Muhammed till allmänheten. De sju informanterna uppger alla att nyfikenheten och kunskapen har resulterat i att konvertering av icke-muslimer till islam har ökat.

Informanterna C och H har vid de olika intervjuerna talat om hur Vilks rondellhundsprojekt bidragit till positiv utveckling både för de själva och för världens muslimer.

Lars Vilks var en gåva från himlen för oss. Förutom att intresset för islam ökade bland ickemuslimer så lärde jag mig mycket av vad som hänt och skrivits. Till exempel hur jag ska handskas nästa gång någon fientlig människa talar illa om mig eller min religion. Nu känner jag mig mer kunskapsbeväpnad än förut. Nu vet jag hur jag ska handskas om någon liknande händelse skulle hända mig, vilket man möter ganska ofta i samhället.

Informant C klargör (se citatet ovan) att händelserna kring rondellhunden har resulterat i att han har utvecklat sina egna kunskaper angående hur han med kunskap kan bemöta personer som svartmålar honom som muslim eller Islam som religion.

Informant H anser att man aldrig ska betrakta något som helt ont, det finns alltid något gott och positivt i det som man först betraktar som negativt. Han har själv märkt hur intresset för islam ökat och att fler människor har konverterat till religionen. Samtidigt som han tidigare beskrivit en ilska och sårbarhet i förhållande till Muhammedteckningarna, beskriver han även tacksamhet mot Lars Vilks. Han menar att muslimer i Sverige före publiceringen 2007 hade glömt sin profet och genom Vilks kränkning kunde muslimerna hitta tillbaka till profeten Muhammed.

4 DISKUSSION OCH ANALYS

4.1 Upptakt

Studien har genomförts med utgångspunkt i semistrukturerade intervjuer med nio praktiserande muslimer från sju olika städer i Sverige. Informanterna har haft ett åldersspann mellan 24-58 år. De nio informanterna har bestått av åtta män och en kvinna. Färdigställt textmaterial baserat på intervjuer har presenterat tematiskt i studiens tredje kapitel *Resultat*. Informationen som delgivits av de nio informanterna och presenterats i nämnda underrubriker visar att islam är en mångfasetterad religion, vars anhängare skiljer sig åt både när det gäller åsikter och förhållningssätt. Informanternas beskrivningar i resultatkapitel kommer att analyseras utifrån hermeneutisk metod.

4.2 Vad är enligt informanterna känslöväckande i Vilks rondellhundsprojekt.

För att förstå de känslor och reaktioner som uppstår från informanternas håll gällande Vilks rondellhundsprojekt, måste hänsyn tas till varför vissa av dem upplever hans teckningar provocerande. Om fokus för provokationen handlar om motivet som föreställer profeten Muhammeds ansikte på en hundkropp, måste man för att förstå provokationen först ta reda på vilken betydelse profeten har för informanterna. Man måste även ta reda på hundens synonyma betydelse och ställning inom den muslimska kultur som informanterna är en del av. Man måste alltså pussla samman och förstå flera bitar av den information man fått under intervjun, för att förklara vad informanten upplever och tillskriver värde. Det värde och känslor som informanterna tillskriver Muhammedteckningarna utgår från deras personliga tolkning av sin omvärld och den livssituation de själva upplever att de befinner sig i. Flera av informanterna talar om en utsatt livssituation, där de på grund av religiösa skäl inte upplever sig vara accepterade eller att de blir orättvist behandlade av samhället. Sådana upplevelser och känslor måste tas hänsyn till när man talar om Vilks projekt, då de med stor sannolikhet är kopplade till hur betraktaren tolkar bilden. Jag menar att om informanterna upplever att de har en trygg, accepterad och jämlik status i samhället i förhållande till andra etniska eller religiösa

grupper, så har de lättare att nonchalera provokation som den gällande Vilks konstprojekt. Upplever de däremot sin ställning i samhället som osäker, att de diskrimineras eller inte tas på allvar, så är dessa känslor delaktiga i den frustration och ilska som projiceras mot de bilder som de upplever provocerande. Bakomliggande faktorer är till viss del religiöst betingade med tanke på att Vilks valt att porträttera islams största profet, men jag vill mena att religion är en relativt liten del av förklaringen bakom den upplevda provokationen från studiens informanter.

När jag utanför studien deltagit i samtal angående Vilks rondellhundar tillsammans med icke-religiösa personer, har en återkommande fråga varit vad det är som muslimer anser vara provocerande med teckningarna, och alltid är det någon eller några personer i sällskapet som hävdar att provokationen beror på bildförbud inom islam. Forskarna Stenberg och Jansson drar slutsatsen att bildförbudet inom islam, i dagens muslimska samhällen generellt sett är upplöst. Detta exemplifierar de genom att utgå från bilder av imamer och profeter, däribland föreställande profeten Muhammed som säljs i shiiadominerade Iran. Trots forskarnas slutsats, visar resultatet i denna studie att samtliga nio informanter anser att förbud mot avbildning av Muhammed fortfarande gäller. De flesta av dem anser att förbudet är en av de viktigaste anledningarna till de reaktioner och starka känslor som uppkom i samband med publiceringen av Vilks rondellhund 2007, och även en av anledningarna till att muslimer provoceras av teckningarna än i dag 2014. Det kan innebära att det finns skillnader mellan det förhållningssätt en kultur eller samhälle i stort har till bilder av religiös art, och det förhållningssätt folk har till bilder med religiösa motiv i praktiken. Samhällets eller kulturella ställningstaganden behöver alltså inte överensstämma med befolkningens.

Fazlhashemi menar att den muslimska världen häftiga reaktioner mot Muhammedkarikatyrerna i Danmark 2005, inte kan förklaras enbart genom bildförbudet inom islam. Han menar att det vid händelserna i Danmark var ett flertal sammanhängande faktorer som låg bakom reaktionerna från muslimskt håll. Samma ställningstagande har informanterna i denna studie tagit gällande reaktionerna kring Vilks rondellhundsprojekt i Sverige. Även om profeten Muhammed av flertalet informanter beskrivs som den mest högtaktade människan, en fadersfigur för alla muslimer som de är skyldiga att respektera och försvara, menar de att det inte enbart är bildförbudet som ligger bakom provokationen i teckningarna av Muhammed. Det är en kedja av faktorer, som går utanför den faktiska bilden. Provokationen har delvis legat i den avhumanisering och fräntagande av människovärde, som skett genom att placera

profeten Muhammeds ansikte på en hundkropp. Vilket informanterna menar skapar ett förlöjligande motiv inte bara av profeten och islam, utan även av dess anhängare som hyser starka känslor för profeten. Det handlar alltså inte enbart om att Vilks har ritat profeten Muhammed som en hund, och på så sätt kränkt både profeten, religionen och dess följare. Inte heller handlar det om bildförbudet som informanterna talar om, eftersom den förklaringen kompliceras av att en av informanterna uppger att förbudet att avbilda Muhammed inte gäller för Vilks eftersom han inte är muslim. Att motivet i bilden är en avgörande faktor är alla informanter överens om, då bilden inte bara är avhumaniserande, utan med tanke på hundens ställning i den muslimska världens kultur, även nedvärderande och motivet kan därför med fördel användas som nidbild i islamofobiska kretsar. Jag tolkar informanternas berättelser som att den största provokationen av alla, det som bidrar till all ilska, upprördhet, sorg, rädsla och oro, inte är motivet i sig. Egentligen inte alls de faktiska bilderna som Vilks har producerat. Det som är den största provokationen och kränkningen för informanterna är att bilderna tillåts finnas och kategoriseras som konst, samt att bilderna tillåts publiceras, ställas ut och säljas utan officiellt motstånd från varken svenska myndigheter eller den svenska befolkningen. Detta visar att flera av informanterna upplever ett "vi" och "dom" samhälle, där varken muslimers religion eller medborgerliga rättigheter respekteras eller tas på allvar.

4.3 Hur förhåller sig informanterna till Vilks utställning av profeten Muhammed som rondellhund 2013. Har deras inställning och förhållningssätt till rondellhunden förändrats över tid sedan publiceringen 2007.

Resultaten visar att fyra av nio informanter upplever att en förändring ägt rum gällande Vilks rondellhundsprojekt, från det att den första teckningen publicerades i Närkes Allehanda 2007 till Vilks utställning *Allvar är den enfaldiges sköld* 2013. Informanterna upplever skillnad både i sina egna och andras reaktioner, känslor och tankar. Främst upplever de att muslimer både i Sverige och i omvärlden inte uppmärksammat eller lagt särskilt stor vikt vid Vilks reproduktion av Muhammedteckningarna. Enligt informanterna kan förklaringen till uteblivna reaktioner från andra länder delvis finnas i att den muslimska världen varit tvungna att prioritera sina egna politiska kriser och inte upplevt Vilks utställning som ett problem värt att lägga energi på. En annan möjlig förklaring som uttalas av flera informanter är att muslimer

runt om i världen tagit lärdom av reaktionerna 2007 och ansett att konflikter som den gällande Vilks och rondellhunden inte löser sig genom våldsamma metoder och att de därför har valt att bemöta Vilks återtryckning med tystnad och nonchalans. En tanke från en av informanterna som kan förklara frånvaron av reaktioner från muslimsk befolkning i Sverige är att de inte vill jämföras med den stereotypa bild av muslimer som media bidrar till. Flera informanter vittnar om hur media i Väst sprider en negativ bild av muslimer som grupp. En annan förklaring som lyfts av en informant i resultatet som med stor sannolikhet förklarar de uteblivna, eller få reaktionerna från den muslimska befolkningen i Sverige, är att media inte gjort en stor sak av Vilks utställning i Malmö 2013. Informanten menar att om media lagt större engagemang vid rapportering av utställningen hade de haft möjlighet att väcka tillbakahållna känslor som funnits i många muslimer sedan publiceringen 2007, vilket hade kunnat resultera i uppkomst av upprörda känslor och reaktioner från muslimskt håll både i Sverige och utomlands. Paradoxalt menar informanten att medias bristande engagemang gällande att bevaka utställningen förklaras av att Sveriges och övriga världens muslimer inte uppmärksammat händelsen. Sannolikheten att de inte uppmärksammat händelsen är stor eftersom media inte gjort Vilks reproduktion av rondellhundar eller hans utställning i Malmö till en stor nyhet, så finns det muslimer både i Sverige och utlandet som inte känner till händelsen. Informantens redogörelse kan alltså förklaras som en cirkel, där en förutsättning för att media ska engagera sig i Vilks konstprojekt är att det uppstår en reaktion från den muslimska befolkningen, och för att reagera behöver den muslimska befolkningen uppmärksammas om Vilks förehavanden i media. När reaktioner inte uppstår, avtar medias rapportering och när rapporteringen avtar så uppstår inga reaktioner.

4.4 Vilka konsekvenser upplever informanterna att Vilks rondellhundsprojekt har inneburit för muslimer i Sverige.

I resultatets senare delar uppger flera informanter att publiceringen av Vilks Muhammedteckning i Närkes allehanda 2007, framkallade rädsla och oro. Bland annat över att teckningen och dess efterspel skulle kunna bidra till ökad islamofobi i Sverige, men även bidra till ökade konflikter mellan Väst och den muslimska världen. Några av dem lyfter medias roll i framställningen av islam under den aktuella perioden efter publiceringen. De talar om sin rädsla över att människor skulle få en generaliserad bild av muslimer utifrån de

våldsamma inslag de fick se i tv och tidningar som visat demonstrationer mot Vilks teckning i muslimska områden runt om i världen. Resultatet visar att endast en av de nio informanterna upplever att Vilks teckningar har bidragit till ökad islamofobi i Sverige, även om flera andra informanter fortfarande anser att de har haft negativ inverkan på samhället. Förutom att Vilks teckningar är ett hinder för ett välfungerande, mångkulturellt Sverige, så menar informanterna att bilderna även har möjlighet att sprida negativ och felaktig syn gällande svenskar eller västerlänningar till den muslimska världen. En av informanterna tänker sig att Vilks teckningar kan användas i motsatt syfte och användas för att ge en stereotyp bild av hur västerlänningar är och hur de beter sig. Detta är ett kvarstående problem som kommer att vara aktuellt så länge teckningarna finns tillgängliga. Att Vilks teckningar tillåts ställas ut, trots att de anses vara både kränkande och islamofobiska kan bero på den ökande rasismen som drar sig fram genom Europa, och att Sverige har ett parti, Sverigedemokraterna, som beskrivs som främlingsfientligt i riksdagen (i skrivandets stund, Januari 2014).

Det man kan se utifrån studien är i första hand att det inte är Vilks teckningar av profeten Muhammed som rondellhund som har haft störst påverkan för informanterna i deras vardagliga liv, utan det är efterspelet. Medias rapportering från de reaktioner som följde publiceringen 2007 har i många fall bidragit till en stereotyp bild av muslimer som farlig, våldsam och omodern. Detta har lett till att samtliga informanter upplever misstro mot svensk media. En rädsla som beskrivs av informanter i resultatets senare del är att likställas med den bild av muslimer som media många gånger framställt. Den rädslan är så stark att vissa muslimer inte vågar yttra sig i potentiellt känsliga frågor eller klä sig i religiös eller kulturell klädsel.

Tystnaden och avsaknaden av stöd samt avsaknaden av agerande från regeringens och allmänhetens sida gällande Vilks rondellhundsprojekt. har gett upphov till en känsla av ensamhet, maktlöshet, uppgivenhet och av att vara en minoritet som inte tas på allvar. Samhället borde som flera informanter antytt ha ett ansvar att inte tillåta bilder som kan ge upphov till konflikter och våldsamheter mellan grupper. Jag ska inte dölja det faktum att det finns ett flertal människor på olika samhällsnivåer som officiellt stödjer muslimer i frågan om Vilks rondellhundsprojekt och jag skulle vilja påstå att majoriteten av landets invånare ser negativt på projektet. Informanter har tidigare talat om icke-muslimer som deltagit i demonstrationer eller på liknande sätt delat sitt missnöje med bilderna, så helt utan stöd är de inte även om majoriteten inte visar sitt stöd aktivt. När jag talar om avsaknad av stöd, har jag

tolkat det som att studiens informanter främst saknat stöd från politiskt håll. Genom att ta ställning för muslimernas sak i frågan om rondellhundarna menar de att Sveriges politiker och regering kunnat ge muslimer ett erkännande och visat att de är en del av den samhälleliga gemenskapen. Istället kom debatten att handla om yttrandefrihet, vilket framkallade en illusion av att muslimer skulle vara motståndare av denna frihet. Debatten i media som följt Vilks rondellhundsprojekt har till största del kommit att handla om yttrandefrihet och konstens friheter. Detta kan uppfattas som ett svek mot Sveriges muslimer, det kan även uppfattas som att debatten tagit fokus från de egentliga problemen. Debatten som följt Vilks rondellhundar borde enligt mig istället handlat om religiösa grupperns utsatthet och rättigheter i det svenska mångkulturella, sekulära samhället, samt om Sverige är ett land som möjliggör religionsfrihet på lika villkor för alla dess medborgare. Konsekvenserna av uppfattningen att allmänheten ignorerat eller valt att blunda och hoppats att Vilks rondellhundsprojekt ska rinna ut i sanden och försvinna har varit stora för flera informanter. Den tystnad eller ignorans som de beskriver att de bemötts av från samhället och allmänheten när de försökt att motarbeta uppkomsten av Muhammedteckningar har tolkats som att samhället inte reagerat, att samhället har vänt dem ryggen. Detta menar de troligtvis har bidragit till att många muslimer tappat tro på sin delaktighet i det svenska samhällssystemet och upplever att de inte har samma rättigheter som andra samhällsmedborgare.

Informanterna menar att många muslimer i Sverige upplever sig stå utanför gemenskapen när de inte öppet ges stöd av det övriga samhället när deras religiösa tro förnedras. Detta bidrar till flera negativa aspekter som jag kan se i resultatet. Tydlig är den hopplöshet och maktlöshet som flera av informanterna vittnar om. De upplever att de själva inte har möjlighet att motarbeta bilderna av Muhammed som kränker deras religion. De upplever att ingen lyssnar på deras argument till varför bilderna måste motarbetas, att de saknar jämlika rättigheter i samhället och att ingen bryr sig om vad de tycker eller tar deras känslor på allvar. En av informanterna upplever att den Svenska kulturen prioriterar yttrandefrihet i första hand och individen i andra hand. Och det kan vara så att individen får ta ett steg tillbaka för att värna om yttrandefriheten, även om det upplevs negativt av många. Detta förtydligas av två informanter som på olika sätt beskriver hur de upplever att yttrandefrihet inte existerar i verkligheten. De uppger att det faktiskt finns gränser för yttrandefriheten, om inte annat så ur samhällssynpunkt. Dessa gränser innebär att man inte får yttra vilka åsikter som helst i varken tal eller skrift, åsikter som möjligen kan kränka folkgrupper eller minoriteter.

Man kan även genom studiens resultat konstatera att Vilks rondellhundsprojekt inte endast bidragit till negativa konsekvenser för studiens informanter. Ur händelserna kring Vilks rondellhundsprojekt kan de se en positiv utveckling för islam i Sverige. De menar att den rapportering media genomfört bland annat har väckt nyfikenhet gällande islam och Muhammed bland icke-muslimer. Det har bidragit till intresse för faktabaserad kunskap om islam och profeten Muhammed, vilket har resulterat i att konverteringen till islam har ökat. Förklaringen till det ökade intresset för islam är enligt min egen tankegång att dagens samhälle blivit allt mer källkritiskt. Alltför många människor tar det de ser på tv eller läser i tidningar för självklar fakta, men en allt större del av dessa vill själva ta reda på hur det verkligen ligger till. Om det är som bland annat Hvitfeldt menar i artikeln *Den mörka faran – om mediebilderna av islam*, att media till största del presenterar en negativ bild av islam, så finns det människor som själva vill ta reda på om det media förmedlar verkligen stämmer överens med vad religionens urkunder och utövare förmedlar. Vilket med stor sannolikhet leder till en ökad kunskap och framför allt ökad förståelse både för islam och för muslimer.

5 AVSLUTNING

5.1 Slutsatser och förslag till fortsatt forskning

Debatten i media som följt Vilks rondellhundsprojekt har kommit att handla om yttrandefrihet och konstens friheter. Detta har enligt mig varit att ta fokus från det egentliga problemet. Jag vill mena att det snarare kan ses som tydlig och genom publicering i svensk dagstidning utan vidare påföljder från högre instanser, även tillåten diskriminering av islams följare. Att genom karikatyr som kan uppfattas islamofobisk, nedvärdera religionen islams största profet är i min mening samma sak som att nedvärdera den folkgrupp som praktiserar religionen och högaktar profeten Muhammed. Detta anser jag inte är förenligt med den demokrati som Sverige strävar att efterleva. För mig är det svårt att se en förklaring till varför ett demokratiskt samhälle som yrkar på lika rättigheter och lika värde för dess medborgare ska tillåta ett konstprojekt som för det första kan framkalla konflikter eller vålla skada för relationer mellan olika grupper i landet. Även hur en demokrati kan tillåta ett konstverk som har möjlighet att bidra både i faktiskt motiv och efterspel, till snedförviden tolkning av den näst största av de fem världsreligionerna. Vidare kan jag inte förstå hur en demokrati kan genom att hävda yttrandefrihet, stödja ett konstverk vars motiv kan uppfattas uppenbart negativt och oförenligt med demokratiska principer. Frågan som följt Vilks rondellhundsprojekt borde istället behandla religiösa grupperingars utsatthet i det svenska sekulära samhället och lyfta frågan om Sverige är ett land som möjliggör religionsfrihet lika för alla dess medborgare.

Då jag befinner mig i slutet av min lärarutbildning tänker jag mig hur jag kan komma att använda mig av studien i min framtida lärarprofession. Jag anser att studien har möjlighet att fungera som en utmärkt utgångspunkt i det demokratiska samtalet, då ett av skolans uppdrag är att på olika sätt förmedla en demokratisk värdegrund. I samtalet kan jag till exempel lyfta det bildanalytiska perspektivet och diskutera konstens rätt att förlöjliga religion, vilket antydde av Vilks vid utställningen i Tällered 2007. Hur ställer sig elever till den frågan? Vad tror de att Vilks teckningar föreställer? Varför har konstnären valt motivet? Vad vill konstnären förmedla?

Andra diskussioner med utgångspunkt och koppling till studien kan även behandla medias betydelse och funktioner i samhället, religionsfrihet och hur denna frihet yttrar sig i landet, men även yttrande - och pressfriheten, och man kan då lyfta samtalet att behandla om bilder

eller yttranden som kan vålla skada för enskilda individer eller relationer mellan människor ska ha laglig rätt att spridas. Studien kan även användas för att visa mångfacitet och mångfald inom religioner. Att även om människor praktiserar samma religion är de individer som skiljer sig åt gällande åsikter, bakgrunder, utövning och många gånger även i synen på religiositet.

Då *rondellhunden* av många anses vara ett kontroversiellt konstverk, kan man ställa sig frågan om man bör behandla den i undervisningssammanhang i grundskolan eller gymnasiet. Även om jag mycket väl förstår hur *rondellhunden* kan upplevas starkt provokativ, anser jag det viktigt att den lyfts till diskussion. I dagens visuella värld finns det ingen möjlighet att skydda unga för bilder som kan upplevas kontroversiella, provocerande eller farliga. De finns överallt och genom media och internet är det svårt att undvika att utsättas för dem. Det bör enligt mig inte heller vara en skyldighet för skolan att skydda elever från konst. När konstverk uppmärksammas av media för dess innehåll, framför allt om verket anses utmanande eller provokativt, bidrar det till frågor relevanta för samhället, i och med det även för skolans ungdomar. För vem är verket utmanande? Varför? Vad kan det leda till? Och så vidare. Elever behöver få svar kring frågor gällande bilder för att få ökad förståelse för andra människor och det omgivande samhället. Därför vill jag mena att det är viktigt att skolvärlden vågar lyfta kontroversiella bilder och konstverk som uppmärksammas av samhällsmedia till diskussion på ett didaktiskt och genomarbetat sätt.

Avslutningsvis vill jag bidra med förslag till fortsatt forskning inom området. Då könsfördelningen av informanter i denna studie har varit ojämn, åtta av nio informanter har varit män och endast en varit kvinna, skulle det vara en intressant forskningsfråga att undersöka reaktioner och upplevelser i förhållande till Muhammedteckningar utifrån ett genusperspektiv. Upplever muslimska män och kvinnor Muhammedteckningar på samma sätt eller finns skillnader?

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor:

Abc News, *American Colleen LaRose Called Herself Jihad Jane*, Emily Friedman, Jason Ryan, 2010-03-09, <http://abcnews.go.com/WN/TheLaw/colleen-larose-jihad-jane-indicted-charges-helping-terrorists/story?id=10055608>, Hämtad 2013-11-01

Alvesson M, Sköldberg K, 2008, *Tolkning och reflektion – vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, sid 197-201, Studentlitteratur, Lund

Bernström Moh K, 2002, *koranens budskap*, kap 6, vers 108, sid 203, Proprius förlag AB, Stockholm

Denscombe M (2009), *forskningshandboken*, andra upplagan sid 234, Studentlitteratur AB, Lund

DN.se, Vilks hem utsatt för mordbrand, Anna Åberg, 2010-05-15
<http://www.dn.se/nyheter/sverige/vilks-hem-utsatt-for-mordbrand/> Hämtad 2013-11-01

DN.se, *al-Qaida pekar ut Vilks som terrormål*, Clas Svahn, 2013-03-02
<http://www.dn.se/nyheter/varlden/al-qaida-pekar-ut-vilks-som-terrormal/> Hämtad 2013-11-01

Fazlhashemi M, 2008, *Vems Islam – de kontrastrika muslimerna*, sid 282-285, Nordstedts, Stockholm

Helsingborgs Dagblad, *Nimis en tidslinje*, Rickard Bjällstrand, 2010-04-24
<http://hd.se/hoganas/2010/04/24/nimis-en-tidslinje/>, Hämtad 2013-11-01

Högfeldt K, Sander Å, Larsson G, 2008, *Muhammed-karikatyror och rondellhundar - Reaktionen, bakgrund och sammanhang*, sid 45-49 Mångkulturell utveckling, Göteborgs stad - social och resursförvaltningen, Göteborgs Universitet, Göteborg

Merriam S.B, 1994, *Fallstudien som forskningsmetod*, sid.22, 30, 31, Studentlitteratur, Lund
Närkes Allehanda, *Rätten att förlöjliga en religion*, Lars Ströman, 2007-08-28
<http://archive.is/fFMzy> Hämtad 2013-10-27

Patel R, Davidsson B, 2011, *Forskningsmetodikens grunder – att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, sid 28-30, Studentlitteratur, Lund

Regeringskansliet, Regeringens Webbplats om mänskliga rättigheter, yttrandefrihet
<http://www.manskligarattigheter.se/sv/de-manskliga-rattigheterna/vilka-rattigheter-finns-det/yttrandefrihet> Hämtad 2013-12-30

Skånskan, *hård kritik mot Vilks utställning*, 2013-02-20
<http://www.skanskan.se/article/20130220/MALMO/130229996/-/hard-kritik-mot-vilks-utstallning> Hämtad 2013-11-01

SvD, *Lars Vilks: Gårdagen var ett nederlag för alla*, 2010-05-12

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/lars-vilks-gardagen-var-ett-nederlag-for-alla_4708415.svd
Hämtad 2013-11-01

SvD, Hot mot svenskar i mejl, 2010-12-11

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/hot-mot-svenskar-i-mejl_5802959.svd Hämtad:2013-11-01

SvD, *al-Qaida belönar mord på Vilks*, 2007-09-15

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/al-qaida-belonar-mord-pa-vilks_20812.svd
Hämtad 2013-10-30

SvD, *Uppdrag Granskning: Vilks glider undan*, Ia Wadendal 2012-10-03,

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/uppdrag-granskning-vilks-glider-undan_7550844.svd
Hämtad 2014-01-04

SvD, *Bildförbudet utan stöd i koranen*, Leif Stenberg, Torsten Jansson, 2006-02-08

http://www.svd.se/kultur/understrecket/bildforbudet-utan-stod-i-koranen_274401.svd
Hämtad 2013-10-17

SvD, Vilks ska nonchaleras av religiösa, 2013-02-25

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/vilks-ska-nonchaleras-av-religiosa_7943292.svd
Hämtad 2013-11-01

Sveriges radio, Lars Vilks konstverk byggdes om till minaret, 2012-10-15

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5309027> Hämtad 2013.11-01

Sveriges Radio, P1 Dokumentär, *Jihad Jane och rondellhunden*, Martin Johnsson, 2012-09-25

<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/265278?programid=909> Hämtad 2014-01-06

Svt.se, *Muslimska ledare uppmanar kvinnor till underkastelse*, Nadja Yllner, 2012-05-16,

<http://www.svt.se/ug/muslimska-ledare-uppmanar-kvinnor-till-underkastelse>
Hämtad 2013-11-13

Svt.se, Hovrätten fastställde Vilks-dom, 2010-09-23

<http://www.svt.se/nyheter/sverige/hovratten-faststallde-vilks-dom> Hämtad 2013-11-01

Svt.se, *Vilks rondellhund till Stockholm*, Hannes Fossbo, 2013-08-19

<http://www.svt.se/kultur/konst/vilks-rondellhundar-kommer-till-stockholm>
Hämtad 2013-11-01

Sveriges Radio, Nyheter P4 Kristianstad, *Äggattacker mot Vilks polisanmälda*, 2012-02-22

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=101&artikel=4978605>
Hämtad 2013-11-01

Sveriges radio kulturnytt, Lars Vilks på galleri Rönquist & Rönquist, 2013-07-09

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=5586292>
Hämtad 2013-12-08-11-01

Sveriges Radio, Ekot, Reinfeldt anordnar möte om rondellhund, 2007-09-06
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=1580910> Hämtad 2013-11-01

Sydsvenskan, *Reinfeldt bröt tystnaden om Vilks Muhammedhund*, Olle Lönnaeus, 2010-03-09
<http://www.sydsvenskan.se/sverige/reinfeldt-brot-tystnaden-om-vilks-muhammedhund/>
Hämtad 2013-11-01

Värmlands folkblad, *Pådrag inför Vilks besök*, Therese Thorén, 2012-02-17
<http://www.vf.se/nyheter/karlstad/padrag-infor-vilks-besok> Hämtad 2013-10-30

Ödman P-J, *Tolkning, förståelse, vetande – Hermeneutik i teori och praktik*, 2007, sid 55, 71,
Nordstedts Akademiska Förlag

Otryckta källor

Dialogforum

<http://www.aftonbladet.se/nyheter/article16273149.ab> Hämtad 2013-10-30

Ohlson Wallin, Elisabeth

<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/lang/elisabeth-ohlson-wallin> Nationalencyklopedin,
Hämtad 2013-12-30

Fatwa

<http://proxy.ub.umu.se:2067/lang/fatwa> Nationalencyklopedin, Hämtad 2013-10-31.

Hadith

<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/lang/hadith> Nationalencyklopedin, Hämtad 2013-12-11

Islamofobi

<http://www.ne.se/islamofobi> nationalencyklopedin Hämtad: 2014-01-02

Jihad

<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/lang/jihad/216181> Nationalencyklopedin,
Hämtad 2013-12-11

Sunna

<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/lang/sunna> Nationalencyklopedin, Hämtad 2013-12-11

Ramadan

<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/lang/ramadan> Nationalencyklopedin, Hämtad 2013-12-11

Yttrandefrihet

<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/lang/yttrandefrihet> Nationalencyklopedin,
Hämtad 2013-12-30

Bilaga – Intervjufrågor

- Informantens kön och ålder?
- Hur skulle du beskriva och förklara relationen till profeten Muhammed?
- Vilken betydelse han för dig som praktiserande muslim?
- Upplever muslimer ett behov att försvara profeten Muhammed när man upplever att han kränks?
- Vilka reaktioner uppkom i ditt muslimska umgänge efter att Lars Vilks Muhammedteckning publicerats i Närkes Allehanda 2007? Vilka känslor uttrycktes?
- Fanns en oro att teckningen skulle bidra till ökad rasism/islamofobi i Sverige?
- Fanns olika uppfattningar i ditt umgänge kring hur man skulle förhålla sig till eller bemöta Vilks och hans teckning av profeten Muhammed?
- Talade någon ledare för moskén/imam till samfundets medlemmar om Vilks och Muhammedteckningen? I så fall vilket var budskapet?
- Vad är det som provocerar i Muhammedteckningarna? Är det att Vilks har avbildat profeten Muhammed som är provocerande, eller handlar det om hur profeten Muhammed har framställts i teckningarna?
- Uppfattar du ett bakomliggande motiv eller dolt budskap i teckningarna?
- Hade det lett till provokation i samma skala om bildens motiv varit vackert?
- Har hunden en speciell ställning inom den muslimska kulturen?
- Vilks ställde sommaren 2013 ut en återtryckning av profeten Muhammed som rondellhund, utställningen innehöll mellan 20-30 bilder och ställdes ut vid ett galleri i Malmö. Har uppfattningarna kring Vilks och teckningarna av profeten Muhammed förändrats över tid och i så fall på vilka sätt?
- Upplever du att reaktionerna 2013 var annorlunda mot de som uppkom 2007, hur kan man i så fall förklara det?
- Vilks anser att hans teckningar av profeten Muhammed är konstverk och stöds av den Svenska yttrandefriheten. Hur tänker du kring det?
- Sex år har passerat sedan Vilks Muhammedteckningar presenterades för första gången. På vilka sätt har teckningarna påverkat muslimer i Sverige?

- Har teckningarna bidragit till en ökad rasism/islamofobi i Sverige? Har teckningarna bidragit till negativa konsekvenser, i så fall vilka?
- Har teckningarna bidragit till positiva konsekvenser, i så fall vilka?